

De Korhaan

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

Jaargang 49, nummer 4
september 2015

In dit nummer

De bergeend in de Eempolders

Bescherming weidevogels

GNR en bosbeheer

Fascinatie voor de raaf

Rode lijst: De zwarte stern

De Korhaan

Verenigingsorgaan van Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

Verschijnt 5 x per jaar

Jaargang 49, nummer 4, september 2015
ISSN: 0929-8762

Redactie Paul Keuning Dick Jonkers Rien Rense
Wobbe Kijlstra Carla van Lingen Hilde Veenstra, foto's

Redactieadres redactie@vwggooi.nl
Paul Keuning, Stam 26, 1275 CJ Huizen, 035 - 526 8281

Ledenadministratie ledenadministratie@vwggooi.nl
Egbert Leijdekker, Dr. A. Kuyperlaan 18a, 1402 SC Bussum, 035 - 693 6093

Advertenties In overleg met de redactie
Foto's op de omslag Ransuilen, Hilde Veenstra
Drukkerij J. Bout & Zonen, Huizen

Het overnemen van artikelen is uitsluitend toegestaan na overleg met de redactie. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen te weigeren. De auteurs zijn zelf voor de inhoud van hun artikelen verantwoordelijk.

Inleveren kopij

Uiterlijk: 15 januari 1 april 15 juni 15 augustus 15 oktober

Kopij s.v.p. inleveren zonder tekstopmaak en met foto's in een hoge resolutie

Informatie

Contributie en lidmaatschap: De contributie voor de vogelwerkgroep bedraagt minimaal € 20,- per jaar. Het lidmaatschap is inclusief het tijdschrift De Korhaan.

Voor leden uit één gezin of samenwonenden is er de mogelijkheid lid te worden als huisgenootlid. De contributie daarvoor is minimaal € 7,- per jaar. Huisgenootleden ontvangen geen tijdschrift.

Voor het betalen van de contributie wordt een betalingsverzoek toegestuurd. Zo nodig wordt eenmaal een herinnering toegestuurd, daarna volgt uitschrijving en royement.

Na aanmelding bij de ledenadministratie of via de website ontvangen nieuwe leden een welkomstmap met informatie over de vereniging en een betalingsverzoek in het kader van de contributie.

Opzeggen: Opzeggen van het lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 november van het volgende kalenderjaar.

Schenken: Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken is een door de Belastingdienst aangemerkte ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling) en daardoor zijn giften onder voorwaarden aftrekbaar op de aangifte voor de inkomstenbelasting. Daarnaast kunt u in uw testament een zogenaamd legaat laten opnemen ten gunste van de Vogelwerkgroep. Het is gewenst dit dan met uw notaris te bespreken.

*Het werkgebied van Vogelwerkgroep
Het Gooi en Omstreken*

Declareren: In verband met de afsluiting van de boeken worden declaraties voor gemaakte kosten uitsluitend gehonoreerd als deze uiterlijk 31 december via de coördinator van de betreffende subgroep bij de penningmeester zijn ingediend.

INHOUD

Van de voorzitter	2
Van de redactie	2
Het voorkomen van de bergeend in de westelijke Eempolders	3
Prikbord	6
Weidevogelbescherming in de Eempolder	7
Zakt aandacht voor de grote bont specht in?	11
Bosbeheer in het Goois Natuurreservaat	12
De favoriete vogel van... Jenny Brook	16
Gefascineerd door de raaf	17
Paapje: voormalig broedvogel in Gooi, Vechtstreek en Eemland?	20
Excursieverslag Tiengemeten	22
Rode Lijst: De zwarte stern in ons broedgebied	24
Geven waar je het verschil kunt maken	28
Nieuwe uitgaven van de vogelwerkgroep	30
Ontvangen literatuur	31
Spotzang van Albert Verwey	36
De ransuil	38
Eindelijk succes met een huiszaluwtil	40
Programma	42
Ledenmutaties	43
Wat zien ik	44

BIJ DE FOTO'S OP DE OMSLAG

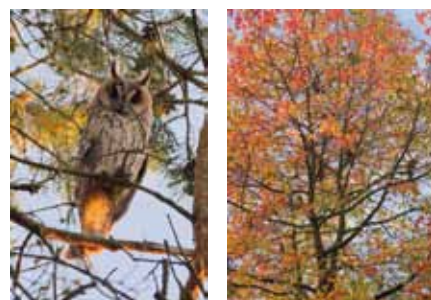
Het thema voor de foto's was "samenschooling voor trek", maar helaas kwamen er niet genoeg inzendingen binnen. Daarom is gekozen voor ransuilen, omdat in de herfst vaak roestende ransuilen te zien zijn.

Voorblad: fotograaf Hilde Veenstra

Deze ransuil verraadde zijn aanwezigheid door een paar uilenballen op de grond van een Duitse camping. Toen ik de dader zocht werd ik bekeken door deze uil. Maar daar bleef het niet bij, want ik bleef een tijd fotograferen en kijken. Toen viel op dat de uil regelmatig naar het oosten keek. Daar bleken twee pluizige jonge ransuilen tien meter verder op in de grove dennen te zitten.

Achterblad: fotograaf Hilde Veenstra

Eind november 2014 roestten deze ransuilen midden in Blaricum, zoals ze dat al jaren doen, volgens voorbijgangers. Ik had enorm geluk, de boom was al een deel van zijn bladeren kwijt, zodat de zeven uilen goed te zien waren en het licht was vijf minuten lang prachtig.

Van de voorzitter

Als u dit leest, dan is de nieuwe website van onze Vogelwerkgroep al weer meerdere weken in de lucht. Hiervoor is door onze alom zeer gewaardeerde Dirk Prop weer veel noeste arbeid verricht. Gelukkig hadden we als vereniging de mogelijkheid, om een deel van de werkzaamheden ook door een betaalde professional te laten uitvoeren. Hiermee werd de hoeveelheid werk voor Dirk iets minder omvangrijk. En het resultaat ziet er fantastisch uit.

De vernieuwing was om technische redenen noodzakelijk en was tevens een goed moment om ook de opzet wat aan te passen. In de nieuwe opzet geven we de onderwerpen die nog komen (het programma e.d.) wat meer ruimte en

wat meer in balans met rapportages/nieuwsberichten en meer algemene verenigingsinformatie. We hopen dat de website verder zal uitgroeien als relevant communicatiemedium voor binnen en buiten onze vereniging.

Het is nu de periode van de grote vogelverplaatsingen. Miljoenen vogels vliegen van hun broedgebieden naar hun winterverblijven. Een wonderlijk fenomeen waar ik zelf elke keer weer vol verbazing van kan genieten. Maar ook een teken dat de dagen weer snel korter worden. Dus ook de tijd om 's avonds bij te praten, ervaringen en onderzoeksresultaten van het afgelopen jaar te bespreken. Nagenoeg wekelijks staat er wel een avondactiviteit op het pro-

gramma; kijk maar eens naar de agenda in deze Korhaan of op onze website.

En in de tussenliggende avonden vind je het misschien wel leuk om zo nu en dan een uurtje te besteden aan het overzetten van oude vogelwaarnemingen van kaartjes naar warneming.nl. Hiermee is afgelopen winterperiode al een flinke slag mee gemaakt. Dit met behulp van een fijn en snel werkend invoerprogramma. Jouw hulp is bijzonder welkom, want zeker voor deze grote klus geldt, dat vele handen het werk lekker licht maken. Mocht je een steentje bij willen dragen; geef dan even een seintje aan Folkert de Boer (fkdeboer@gmail.com) of een van de bestuursleden. Tot ziens op een van onze avonden of excursie.

Piet Spoorenberg

Van de redactie

Met het woordje 'nieuw' of 'vernieuwend' word je in de reclame doodgegooid. Alsof nieuw automatisch inhoudt dat het voortaan veel beter zal gaan. De nabije toekomst zal uitwijzen of de redactie van De Korhaan deze belofte waar kan maken. Als ik de betekenis in het woordje 'nieuw' mag aanhalen uit het woordenboek, dan staat bij de betekenissen onder andere 'iemand die er pas is – onervaren – onbedreven' dus. Daarmee is de nieuwe redactie ingedekt voor de onvolkomenheden die we argeloos en onbewust zeker zullen maken. De redactie is met twee nieuwe namen uitgebreid. Hilde Veenstra, lid van de vogelfotowerkgroep. Zij zal foto-bijdragen gaan coördineren. En Ton van

der Oudenalder, die ons voorlopig van nuttige adviezen kan voorzien op weg naar een nieuwe lay-out en een nieuwe drukker. Ikzelf ben in de schoenen van Hillie Hepp gaan staan, ze voelen nog erg onwennig.

Want of het nu beter of minder wordt – dat waardeoordeel laat ik graag aan de leden en het bestuur over – het zal niet meevallen om de prestaties van Hillie van de afgelopen tien jaar te overtreffen. Buitenstaanders realiseren zich dat niet, maar aan het maken van elk nummer besteedde zij zeker een week intensief werk, vaak tot in de late uurtjes. We hebben Hillie bedankt voor haar inspanningen, hierbij nogmaals een pluim

voor de vijf maal per jaar, belangeloos verrichte monnikenklus.

Dit nummer wordt bij wijze van proef in kleur gemaakt door drukkerij Bout in Huizen. Het volgende nummer zal weer als vanouds in zwart-wit door Practicum in Soest verzorgd worden.

Bergeend

Foto: Frans van Lier

Het voorkomen van de bergeend in de westelijke Eempolders

JAN MOOIJ

De bergeend wordt meestal geassocieerd met de kust. Toch komt hij met name in de broedtijd ook in het binnenland vrij veel voor, met name in de kustprovincies en langs de grote rivieren. Ook in de Eempolders zien wij in het voorjaar regelmatig bergeenden.

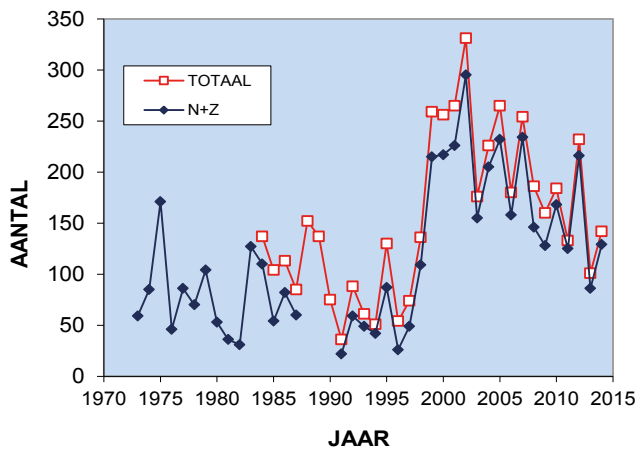
Dit was al zo in de beginjaren van de telling. In die tijd zag men de meeste bergeenden in de buurt van het Raboes. Tot het jaar 2000 waren de aantallen min of meer constant, met misschien een lichte afname. Vanaf 2000 nemen de aantallen opeens sterk toe. Die toename is beperkt tot het telgebied Noord. In de andere telgebieden, waar de aantallen voor 2000 wat lager waren dan in Noord, bleven de aantallen ongeveer constant. Landelijk nemen de aantallen matig toe. Er is in Nederland geen bijzondere toename rond 2000, dus dat moet een lokaal verschijnsel zijn. De meest voor de hand liggende oorzaak is dat rond dat jaar de inrichting van de reservaten, en in dit geval dan vooral de Buitenpolder, een stadium bereikte waarbij het terrein aantrekkelijker werd voor bergeenden.

De toename van de aantallen is, zoals blijkt uit figuur 2, niet terug te vinden in de presentie. Bergeenden zijn maar een deel van het jaar aanwezig, maar binnen die periode zien we er kennelijk bijna altijd wel een paar, onafhankelijk van de totale aantallen.

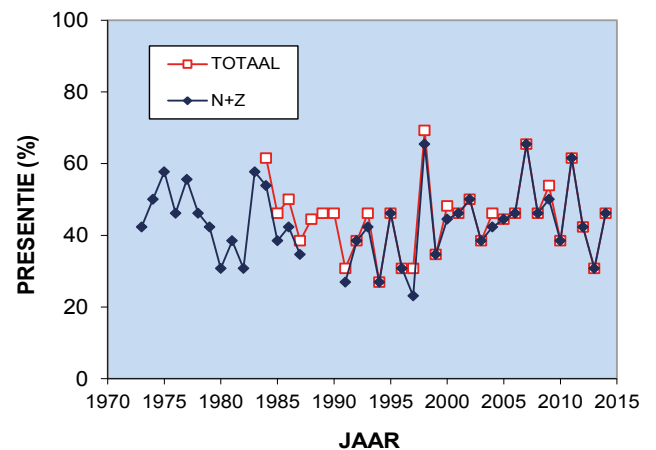
De verdeling over het jaar geeft aan dat bergeenden bijna alleen in de eerste helft van het jaar aanwezig zijn. In deze periode valt de broedtijd. Vanaf juli zoeken vrijwel alle bergeenden die in het binnenland broeden de kust op. Het is dus niet verrassend dat wij ze dan niet meer zien.

De aantallen in de broedtijd, die van april tot juni duurt, vertonen ongeveer hetzelfde beeld als de totale aantallen. We hebben dus waarschijnlijk ook voor die tijd vooral met de lokale populatie

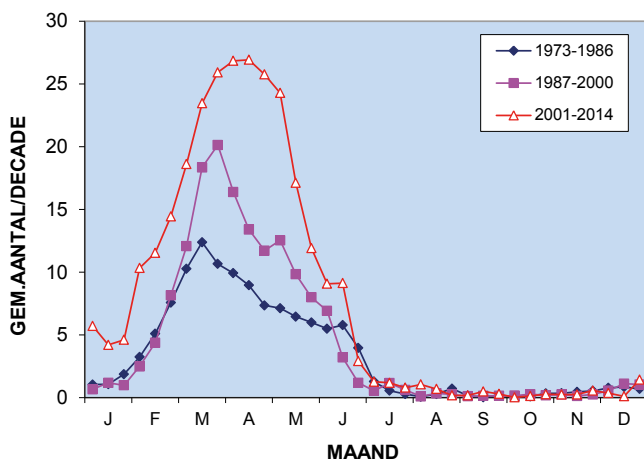
te maken. Het is overigens niet zeker dat alle bergeenden in de polders ook broeden. Het schijnt regelmatig voor te komen dat een deel van de vogels wel een territorium heeft, maar niet broedt. Bergeenden broeden meestal in hollen. Die lijken schaars in deze omgeving, maar er zijn nesten gevonden onder brughoofden. In het eerste rapport over de Eempoldertellingen meldt men dat er bergeenden bij het Raboes in dicht struikgewas broedden. Wij zien eigenlijk nooit jonge bergeenden. Dat zegt niet zo veel, want het is bekend dat de

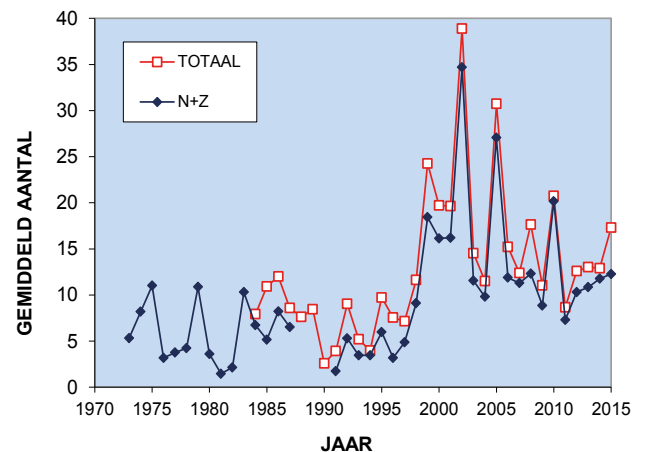
Figuur 1. Totaal aantal getelde bergeenden per jaar. De blauwe lijn geeft de aantallen zonder de Oostermeent, de rode lijn de totale aantallen.

Figuur 2. Presentie van de bergeend per jaar. De blauwe lijn geeft de aantallen zonder de Oostermeent, de rode lijn de totale aantallen.

Figuur 3. Gemiddeld aantal bergeenden per decade voor drie periodes van veertien jaar.

Figuur 4. Gemiddeld aantal bergeenden per telling in de periode april-juni (broedtijd).

Bergeenden

Foto: Russel Lee

bergeenden meteen na het uitkomen van de jongen naar het Eemmeer trekken. Vanaf het plasje in de Buitenpolder, waar wij de meeste vogels zien, hoeven ze alleen de dijk over te steken om via de Eem naar het Eemmeer te gaan.

Het lijkt er op dat de bergeend geprofiteerd heeft van het instellen van het reservaat, maar dat dit in de loop van de tijd wat minder geschikt geworden is. De snelle stijging van de aantallen tussen 1995 en 2000 suggereert dat met name het pioniersstadium erg geschikt was. Door successie kan zo'n gebied zijn

aantrekkelijkheid weer verliezen. Het lijkt er de laatste jaren trouwens op dat de aantallen broedvogels stabiliseren op een niveau dat duidelijk hoger ligt dan dat in het begin van de jaren negentig. Opvallend is de stijging van de aantallen in de Oostermeent in 2015. Het reservaat daar wordt nu beheerd door Natuurmonumenten. Zij hebben een perceel plas dras gezet, en dat zou deze toename kunnen verklaren. Het is interessant om te zien of deze toename ook in volgende jaren optreedt. •

Referenties

Klippel, N.A. & Leyden, A. van, 1981. Vogels in de Eempolders. Zes jaren Eempoldertellingen 1973-1978. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum - uitgave 34
 Bijlsma, R.G., Hustings, F. & Camphuysen, C.J., 2001. Algemene en schaarse Vogels van Nederland. (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht
 SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland-, Leiden

GEDICHTEN

Duif in het nauw

CHR. J. VAN GEEL

Een duif die tussen bomen
een kleine plek uitkiest
tolt dralend om zijn as
en komt spiralend neer.

De charme van het dalen stijgt
Als hij gebrek aan ruimte heeft.

Wie vlerke dra

ELISABETH EYBERS

Wie vlerke dra kan draai en dans
– 'n windswael, glad, lasuuumglans –
of sit loodmoedig, dae aaneen,
'n duif geboggel onder reën

Uit: "de Vogel", uitg.: erven Thomas Rap – Baarn

Een gedicht toelichten hoort eigenlijk niet, een mop ga je ook niet uitleggen. Maar omdat het Zuid-Afrikaans voor ons geen dagelijkse kost is, toch even de vertaling bij een paar woorden:

windswael	gierzwaluw
lasuuumglans	met een helderblauwe glans omgeven
loodmoedig	zwaar in elkaar gedoken
reën	regen

PRIKBORD

OPROEP

In deze Korhaan is een bijdrage opgenomen over de zwarte stern onder een nieuwe rubriek: Rode Lijsters, vogels van die op de Rode Lijst vermeld staan. U leest hier uiteenlopende informatie over deze soort. De redactie heeft het plan opgevat om in elke Korhaan een artikel te plaatsen over een vogelsoort van de Rode Lijst. Zij zoekt hiervoor leden, die een soort voor hun rekening willen nemen. Hebt u plannen in die richting, neem dan contact op met de redactie met vermelding van de soort waarover u zich ontfemt. Een overzicht met de bedreigde vogelsoorten kunt u op internet vinden.

Wij hopen dat voldoende leden zich aangesproken voelen en bereid zijn een tekst te leveren.
Mail naar redactie@vwggooi.nl !

TER OVERNAME

- Vogelplaten (à la Audubon): 30 schitterende vogelplaten in een hard kartonnen map. Ook mooi om in te lijsten. Ongeveer 50 jaar oud.
- Boek met ingeplakte vogelplaten, 175 stuks. Prachtige kleuren.

Prijs NOTK. Ik wil graag dat het bij een echte liefhebber terecht komt. In te zien in Bussum. Als je belangstelling hebt, stuur dan een mail naar:
cootje1952@hotmail.com

OPROEP

Nestkastcontroleurs gezocht

Het verloop bij de nestkastkatcontroleurs is niet groot, omdat het zulk dankbaar werk is. Wie van vogels houdt, vindt het zeker prachtig om aan het nest van jong geboren vogellevens te staan. Ook mooi om mee te werken aan langlopend onderzoek onder holenbewoners in jouw directe omgeving.

Geef je op bij Ronald Beskers, tel. 035 5387341,
nestkastonderzoek@vwggooi.nl

Weidevogelbescherming in de Eempolder

In gesprek met Gert Bieshaar en Frits During

WOBBE KIJLSTRA

Eind juli op weg naar Noord-Groningen speelt het gesprek met Gert Bieshaar en Frits During over de weidevogels in de Eempolder van een paar dagen daarvoor, door mijn hoofd. In Friesland geen weidevogel te bekennen, pas in Groningen kom ik de eerste weilanden met Kievieten tegen. Zou het dan toch een kwestie van beheer zijn? Met Gert en Frits samen had ik bijna 50 jaar weidevogelervaring en vooral liefde voor de weidevogels aan tafel. Een verhaal over mozaïekbeheer, uitgesteld maaien en met de boer mee op de maaimachine onder het motto 'kijken, ervaren en leren'.

De Werkgroep Weidevogelbescherming Westelijk Eemgebied bestaat sinds 1995, toen de groep van Mark van Houten werd 'ingelijfd' door de Vogelwerkgroep. Mark was in 1992 met een klein ploegje gestart met de weidevogelbescherming in het Blaricummer deel. Centraal staat nog steeds het vinden en vervolgens beschermen van de nesten van de weidevogels. Het huidige werkgebied omvat zo'n beetje de door agrariërs gebruikte delen van de Eempolder (de Maatpolder, Noord- en Zuidpolder te Veld) en is dus ten opzichte van het begin flink uitgebreid. Dit is exclusief het natuurgebied daarbinnen, dat wordt beheerd door Natuurmonumenten.

Gert en Frits zijn sinds 1996/97 betrokken en kennen we nu al jaren als de boegbeelden van de werkgroep. Gert is, sinds het natuur- en landschapsbeheer dat vanaf 2010 van kracht is, officieel polderregisseur. Om het plaatje compleet te maken: In 2015 is 824ha in de gaten gehouden door een groep van rond de 30 vrijwilligers. Het overgrote deel van het beschermde areaal bestaat uit grasland, een klein deel is bouwland (maïs). Jaarlijks doen iets meer dan 30 boeren mee aan de weidevogelbescherming.

Hoewel het, zoals gezegd, nog steeds gaat om het vinden en beschermen van de nesten, is er in de loop der jaren veel veranderd. 'Vroeger', vertelt Gert, 'ging je op zoek naar nesten, markeerde je deze met twee stokjes, waar de boer omheen kon maaien en was het werk daarmee min of meer gedaan'. Men ging er vanuit dat het markeren van het nest voldoende was. Zo werd er niet gelet op de resultaten van de gevonden nesten. De boer kreeg subsidie per gevonden nest. Zo'n twaalf jaar geleden kwam het inzicht dat

er met het maaien rondom de gevonden nesten geen gebied overbleef voor de jongen om groot te worden. 'Stel je een gemaaid weiland voor met een paar plekken waar het gras wat hoger is', licht Frits toe, 'waar kunnen de jonge vogels dan schuilen of foerageren. Dit heeft geleid tot het inzicht dat het beter is in fases te maaien. Op die manier ontstaan er voor de jonge vogels voldoende plekken om te schuilen en eten te vinden. Dit zogenaamde mozaïekbeheer hoeft niet per se per boer plaats te vinden, het is

ook mogelijk dat de ene boer wel maait en dat de ander het later doet.

Met het subsidiestelsel natuur en landschapsbeheer dat sinds 2010 van kracht is, is ook het subsidiestelsel op de schop gegaan. Niet het aantal gevonden nesten, maar veel meer het beheer van het land door de boer, werd bepalend voor de subsidie. 'Het resultaat hangt af van de samenwerking met de boeren', geeft Gert aan. Als polderregisseur ben je voortdurend aan het 'polderen'. 'Gelukkig is de wil om bij te dragen aan de natuur bij de boeren zeker aanwezig', voegt hij er direct aan toe. Als voorbeeld noemt hij de boer die er van overtuigd was dat er op zijn land, dat hij zou gaan maaien, geen grutto's broedden. Samen op de maaimachine moest ik de boer eerst vertellen dat hij langzamer moest rijden en vervolgens zagen we grutto's wegvliegen als de maaimachine heel dicht genaderd was. De grutto blijft immers zo lang mogelijk op het nest zitten. Kijken, ervaren en leren. De boer in kwestie was enorm geschrokken, had zich niet gerealiseerd wat hij mogelijk heeft aangericht door te hard te rijden en vertelde het door aan zijn collega's. Iets anders dat Gert bedacht heeft is het meenemen van een kooitje waar de jonge kuikens die wegluchten tijdens het maaien, in kunnen worden gestopt. Dit wordt nu ook overgenomen door andere boeren. Als het werk klaar is, worden de jongen weer losge-

laten. De ouders blijven in de tussentijd in de buurt en nemen dan de zorg weer op zich.

Plas-dras gebiedjes

Een andere belangrijke ontwikkeling is het werken met plas-dras gebiedjes. Een paar jaar geleden is hier met een paar boeren mee geëxperimenteerd. Een sloot of greppel wordt vol water gezet en de slootkanten worden schuin afgestoken, zodat de grond aan weerskanten niet hard is. De percelen naast de plas-dras-stukken mogen niet met kunstmest bemest worden maar met ruige mest. Hierdoor ontstaat een meer open structuur in het gras, met bovendien wat meer kruiden; de mest zit vol rode wormen en ander voedsel. Bovendien wordt er pas na 1 juni gemaaid. Hierdoor ontstaat een biotoop waar het goed toeven is voor de weidevogels als ze in maart/april terugkeren en later ook voor de jonge vogels. 'We zien', zegt Frits 'dat de vogels dan in de buurt van de plas-dras gebiedjes graag hun nesten gaan bouwen'. Het is nogal logisch, dat de boeren hiervoor een passende vergoeding krijgen.

Het is bekend dat de weidevogels terugkeren naar de plaatsen waar ze succesvol hebben gebroed en voldoende voedsel vinden. Zo is er bij voorbeeld in Noord-Holland een tureluur gevolgd die meer dan 15 jaar telkens terugkeerde naar dezelfde plek.

Uitgesteld maaien (in mozaïekbeheer) en plas-dras gebiedjes lijken toch wel de succesfactoren. Ook onze staatssecretaris Sharon Dijksma is hier na een werkbezoek van een boer in Bunschoten van overtuigd geraakt en noemt de aanpak in Eemland als voorbeeld dat ook in andere gebieden navolging verdient. In de auto door Friesland moet ik hier aan denken. Het zou toch wat zijn als ze woord houdt en elke boer die mee wil werken op weg helpt met een pomp (om het gebied plas-dras te zetten).

'We hebben de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in de samenwerking met de boeren en nemen de boeren ook veel werk uit handen', licht Frits toe.

Grutto

Foto: Bertus van den Brink

Eempolder

'Wij houden de perceelkaarten van de boeren bij met daarop aangegeven waar de nesten zitten. Feitelijk weten we precies waar de nesten zich bevinden, we adviseren de boeren over de delen die in aanmerking komen voor uitgesteld maaien en zij houden zich hier ook aan. Dat de samenwerking goed is bleek vorig jaar toen Gert benoemd werd tot Lid in de Orde van Oranje-Nassau en naast de familie en vrijwilligers ook veel boeren aanwezig waren. Voor de boeren is het nu haast een sport nesten te vinden, die wij niet ontdekt hebben'.

Houden zo, denk je dan maar waar zou Nederland zijn als we niet voortdurend werken aan nieuw beleid. Het subsidie-stelsel natuur- en landschapsbeheer wordt volgend jaar vervangen door nieuw beleid. Aan dit nieuwe beleid zitten mooie kanten, zoals het stimuleren van het werken met plas-dras. Tegelijk neemt ook de regeldruk toe. Er komt nog meer administratie bij kijken, de controle wordt aangescherpt en alleen melkveehouders mogen meedoen. Een van de voorwaarden is dat de boer minstens op één vrijwilliger een beroep kan doen, die de telling verzorgt. Hoe dit gaat uitpakken, zal de tijd leren.

In het lijstje met mijn vragen waren we nog steeds niet toegekomen aan mijn eerste vraag 'Hoe staat het er voor met de weidevogels in de Eempolder en zien jullie hier ook de dalende trend waar landelijk over wordt gesproken'. Het is jammer dat de cijfers over 2015 nog niet helemaal zijn uitgewerkt. Over de afgelopen jaren is sprake van een stabiel beeld. 'Naast het aantal legsels is ook het aantal uitgekomen legsels van groot belang', licht Frits toe. In het staatje hieronder is te zien dat 2014 een buitengewoon goed jaar was. In 2015 ligt het aantal legsels op niveau, maar het aantal uitgekomen legsels een stuk lager.

De natuur doet hier zijn werk. 2014 Was het jaar met buitengewoon veel veldmuizen, die ook de velduilen naar de polder wisten te krijgen. Veel muizen betekent ook een goed jaar voor de hermelijn en de wezel. De vos wordt geweerd uit de polder, de hermelijn en wezel zijn niet tegen te houden en in 2015 waren er aanzienlijk minder muizen, waardoor de hermelijn en wezel zich gestort hebben op de nesten van de weidevogels. Daarnaast behoren zwarte kraaien, zilverbreeuwen en klei-

ne mantelmeeuwen tot de predatoren. In het Eemmeer bevinden zich kolonies van de laatste soort.

'Van een teruggang van de weidevogels is gelukkig nog niet echt sprake', rondt Gert af. 'De Kieviet blijft met ruim 300 nesten op nummer 1, de grutto met 100 op 2 en daarna volgen de tureluur en scholekster. Leuk is dat we elk jaar ook een aantal nesten vinden van de gele kwikstaart en bontbekplevier. Het zou heel mooi zijn als we weer een keer een kempiaan zouden tegenkomen en er weer wat meer veldleeuweriken zouden komen. Die zitten wel in het natuurreserveaat – bij de boeren die wij volgen zit geen kempiaan meer'.

In Groningen geniet ik van de uitgestrekte graanvelden en denk ik stiekem, als ik weer terug ben, snel weer een kijkje nemen in de Eempolder.

Meer informatie

Wie meer wil weten of lezen over de resultaten van de weidevogelbeschermingsgroep, de jaarverslagen staan op de website en deze bevatten de nodige cijfers en verder gegevens die van invloed zijn op de resultaten. De weidevogelbescherming staat of valt met de betrokkenheid van vrijwilligers. Wie hier meer over wil weten kan altijd terecht bij Gert of Frits. Hun gegevens staan bij de Werkgroep Weidevogelnestbescherming- zie bij de 'Adressenlijst' op de achterflap ●

Jaar	Totaal aantal legsels	Aantal legsels uitgekomen
2012	517	407
2013	525	434
2014	614	550
2015	517	357

Overzicht van het totaal aantal legsels en het aantal uitgekomen legsels tussen 2012 en 2015.

Zakt aandacht voor de grote bont specht in?

DICK A. JONKERS

Met bijna 550 waarnemingen is dit jaar, waarin de grote bonte specht in het centrum van de belangstelling staat, nu al een groot succes. Tot half april al waren er al bijna 300 waarnemingen binnen. Daarna – tot half juni – was dat aantal nog niet de helft. Tot de sluitingsdatum voor de kopij van deze Korhaan kwamen er nog geen vijftig bij! Is de animo aan het inzakken?

Net nog geen vijftig leden namen de moeite om hun waarnemingen te mailen. In die groep bevinden er zich een klein aantal, die waar zij zich ook bevonden, altijd al hun meldingen doorgeven uit het gebied tussen Vecht en Eem. Er zullen er echter veel meer zijn, die grote bonte spechten ergens hebben gesignaleerd. Die leden zal het vergaan zijn als vele anderen. Waarnemen is één ding, maar van noteren komt meestal niets terecht. Dat doen we later wel is de gedachte, waarna het vervolgens wordt vergeten. We hebben nog vier maanden te gaan voordat de inzendingstermijn sluit. Wie nemen de handschoen op om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de plekken waar grote bonte spechten zich ophouden. Met name uit het gebied westelijk van de 's-Gravelandse landgoederen zijn nog waarnemingen welkom.

Hakspecht

In nummer 2 van deze jaargang is al even aandacht besteed aan het menulijstje van de grote bonte specht, met als basis wat de waarnemers daarover hadden gemeld. Deze bijdrage gaat in op wat hierover wordt geschreven in de literatuur en de methodes die de spechten hanteren om die te verzamelen. De timmerman of eksterspecht, een van zijn vele volksnamen (Blok & Ter Stege 2008) is een echte hakspecht, de voor het verwerven van zijn voedsel zowel dierlijk als plantaardig voedsel nuttigt. Wanneer dat zich bevindt in stammen

van bomen heeft hij er geen moeite mee om dit met zijn krachtige puntige beetvormige snavel te bemachtigen in min of meer rottend hout en daarin tot tien centimeter diepe gaten te hakken (Glutz van Blotzheim. U.N.& Bauer, K. 1980). De snavel is ook zijn gereedschap om een nesthol te hakken. Een 'airbag' voorkomt dat een fractie van een seconde voordat de specht op een harde ondergrond stuit er spieren worden samengetrokken. De ergste klap wordt opgevangen door hiermee verbonden betrekkelijk veerkrachtige beenderen. Die leiden de schokgolven zoveel mogelijk voorbij de hersenen (Wesseling 2013).

Spechtendoedsel is zowel dierlijk (carnivoor) als plantaardig (herbivoor). In de vrije natuur wordt er vooral de wintermaanden gehakt. In hout borende insecten en hun larven worden opgespoord en losgepeuterd met de scherpe snavel en zo'n 5 centimeter lange als een dubbel snoer opgerolde elastische harpoenachtige kleverige tong. Sparren- en dennenkegels worden ergens in vastgeklemd (zie De Korhaan 49(2): 70). Borst en buik van de tegen de boom geklemd specht zorgen ervoor dat de kegels niet wegspringen. Door te hakken worden de zaden vrij gemaakt. Binnen de bebouwing neemt wintervoeding en belangrijke plaats in. Vogelliefhebbers ergeren zich er dan soms aan dat de grote bonte spechten voerblokken en vetbolten ruïneren door hun wijze van foera-

geren. Buiten het winterseizoen worden ook andere technieken toegepast om aan voedsel te komen. Peuteren op allerlei plekken, waarbij de snavel als pincet of grijptang fungeert hoort daar ook bij. Ook op boomschors levende paddenstoelen worden in de literatuur genoemd als voedselbron, zoals de korstvormende schorsbreker (*Vuileminia comendens*) en citroenstrookzwam (*Antrodia xantha*). Andere methoden van voedsel bemachtigen worden uitgeoefend tijdens jachtvluchten, waarbij zij biddend als torenvalken rupsen van eikenbladrollers en meikevers van bladeren grissen. Soms worden ook mierennesten bezocht; het verzamelen op schors en bast komt meer voor. Incidenteel worden zelfs vijfvermossel en regenworm gemeld. Het afrissen van zaden van haagbeuken en kersen is vastgesteld. Kortom, de grote bonte specht heeft vele trucs om zichzelf en zijn nagelacht in leven te houden. •

Literatuur

Blok, H & Stege, H. ter 2008. De Nederlandse vogelnamen en hun betekenis. Leidschendam/Waalre.

Glutz van Blotzheim. U.N.& Bauer, K. 1980. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 9. Columbiformes-Piciformes. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden: 1016.

Wesseling, M. 2013. Waarom krijgt een specht geen koppijn? Vogelbescherming? Tirion Natuur.

Bosbeheer in het Goois Natuurreservaat

POUL HULZINK

Aanleiding

Rob Bijlsma pakt in zijn bijdrage Het 'achterbakse' bos (De Korhaan jrg. 49 nr. 2) nogal uit. Hij uit forse kritiek op de terreinbeheerders ten aanzien van het bosbeheer dat zij uitvoeren.

Ik voel mij als beheerder zeker niet op alle door hem aangehaalde punten aangesproken. Het biedt wel een goede aanleiding het bos- en natuurbeheer bij het Goois Natuurreservaat toe te lichten. Voor de geboden gelegenheid wil ik de redactie van De Korhaan bij deze dan ook graag bedanken.

Als inwoners van het Gooi genieten we allemaal van ons fraaie afwisselende landschap met de bossen, heidevelden, akkers, stuifzanden en landgoederen. Je denkt als bezoeker dat het altijd zo blijft. En dan word je opeens opgeschrikt door boskap, machines in de natuur en is er ergernis over de vernieling van natuur en de hinder die het oplevert.

De voorliggende vraag is waarom er eigenlijk ingegrepen en gekapt wordt. In deze bijdrage zal ik hierop een toelichting geven.

Natuur- en cultuurlandschap

Soms is het goed even terug te kijken in de historie om de vraagstukken van nu te kunnen begrijpen. Dus gaan we even terug in de tijd.

Na de laatste ijstijd (vanaf ca. 12.000 v. Chr.) traden er afwisselend warmere en koudere perioden op waarbij in het Gooi bos- en heidevorming optrad. Door de bewoners in de streek werd bos in toenemende mate gekapt waardoor het heidelandschap in omvang toenam. Door intensief grondgebruik trad erosie van de bodem op en kreeg de wind er vat op. Hierdoor ontstonden omvangrijke stuifzanden.

Uit oude kaarten en foto's kunnen we opmaken dat het Gooi de afgelopen paar honderd jaar vooral bestond uit

enkele dorpen met eromheen een uitgestrekt en voornamelijk open landschap van akkers, heidevelden en stuifzanden en slechts in beperkte mate met bos en hakhoutpercelen. Vanaf het einde van de 19^e eeuw, met een accent op het begin van de 20^e eeuw evenals na WOII, is er op de heidevelden veel bos aangeplant.

Het huidige landschap van het Gooi is daar de resultante van en het bestaat grofweg uit

- een aantal kerngebieden van open heide en stuifzand veelal omzoomd met bos
- enkele landgoederen en grotere boscomplexen
- diverse eng (akker)-complexen rondom de dorpen.

Het is van belang te beseffen dat het landschap in al die duizenden jaren en zeker de afgelopen eeuwen, zeer sterk door de mens beïnvloed is.

Het landschap werd open gehouden door kappen en aanplant van bomen en struiken, heideplaggen steken, zand-, leem- en grindwinning en begrazing met schapen. Er zijn daarnaast overal in het Gooi bewonings- en gebruikssporen te vinden in de vorm van grenswallen (o.a. banscheidingen) en greppels, kuilen, grafheuvels, urnenvelden, schapenkampen, uitkijkbergjes, zanderijen en zanderijsloten, solitaire bomen, lanen en houtwallen en -singels. Het rijk geschaakte landschap van het Gooi herbergt daarnaast een keur van planten- en diersoorten. Deze regio kan wellicht het best worden aangeduid als een *natuurrijk cultuurlandschap*.

Het beheerbeleid

Het beheer van het Goois Natuurreservaat is gericht op het instandhouden van de mix van open heide/stuifzandlandschap en bos op basis van de aardkundige kenmerken, inclusief de daarin aanwezige flora en fauna en de specifieke landschaps- en cultuurelementen.

Naast het behouden van enkele grotere boskernen is ook het behouden of laten ontstaan van bos aan de rand van de bebouwing, wat van belang is om deze aan het zicht te onttrekken (illusieland-schap). De instandhouding van de heidevelden en de stuifzanden vraagt een actief beheer omdat deze anders in de loop van de tijd dichtgroeien en overgaan naar bos.

Eén van de hoofdredenen om bomen te kappen en struikgroei tegen te gaan is dan ook het open houden van het heide- en stuifzandlandschap.

Echter, er zijn nog een aantal redenen om in te grijpen in de bossen, zoals:

- het onderling verbinden van heide- en stuifzandgebieden
- de omvorming van houtproductiebos naar meer natuurlijk bos
- het tegengaan van invasieve soorten zoals Amerikaanse Vogelkers
- kap in het belang van de veiligheid en bij de grenzen met burens

Hierop wordt hierna een korte toelichting gegeven.

Verbinden van heide- en stuifzandgebieden

De ooit aaneengesloten natuurgebieden in het Gooi zijn door de aanleg van wegen en bebouwing versnipperd geraakt. De flora en fauna in kleine geïsoleerde natuurgebieden is, zo is gebleken, kwetsbaarder dan in grote aaneengesloten natuurgebieden. Het is belangrijk om de diversiteit aan planten en dieren in stand te houden en (lokaal) uitsterven te voorkomen. De laatste 15 jaar is in Nederland erg veel aandacht voor het tegengaan van versnippering en het opheffen van barrières voor planten en dieren. In dit kader zijn in het Gooi en in de Vechtstreek natuurverbindingen gerealiseerd zoals de Natuurbrug Zanderij Crailoo, Ecoduct Zwaluwenberg, Natuurbrug Laarderhoogt en de Natuurpassage Naardermeer-Ankeveen. Ook zijn er nog enkele natuurverbindingen

in aanleg of in voorbereiding zoals het ecoduct Utrechtseweg, de ecotunnel A27/Monnikenberg en de natuurbrug Monnikenberg-Anna's Hoeve. Er zijn ook tientallen dassentunnels en andere faunapassages aangelegd voor kleinere diersoorten in de lokale en provinciale wegen en onder spoorlijnen.

Deze natuurverbindingen zijn gericht op het bieden van verplaatsingsmogelijkheden voor alle planten en diersoorten van de Gooise landschappen. Om dit optimaal en daadwerkelijk waar te maken moeten er ook in de (aangrenzende) natuurgebieden maatregelen worden genomen. Zo wordt er gewerkt aan een netwerk van heideverbindingen om de warmteminnende soorten van heide, schraal graslanden en stuifzanden te helpen de bosgebieden (die koel en relatief vochtig zijn) te passeren. Dit is van belang voor reptielen zoals hagedissen en hazelworm, insecten, vlinder- en libellensoorten. Om hieraan tegemoet te komen wordt op sommige zorgvuldig gekozen plaatsen bos gekapt. Het bos-

strooisel wordt verwijderd en na enkele jaren verschijnen planten en dieren van het heide/stuifzandlandschap. De enkele jaren geleden aangelegde 'Heidecorridor' in het Spanderswoud tussen de Franse Kampheide, via de Natuurbrug Zanderij Crailoo, naar de Bussumerheide is daarvan een goed voorbeeld.

Het bosbeheer: omvorming van houtproductie naar meer natuurlijk bos

Meer dan de helft van de oppervlakte bos in het Goois Natuurreservaat bestaat uit aangeplante bossen van naaldboomsoorten op heidegrond. Veelal betreft het boomsoorten die oorspronkelijk niet uit Nederland of West-Europa afkomstig zijn zoals Lariks, Douglasspar en Corsicaanse den. Ze zijn ooit geplant vanwege hun geschiktheid voor de houtproductie. Als ze groot genoeg waren (kaprijp) werden ze gekapt (kaalslag) en werd er weer opnieuw geplant voor de volgende houtoogst. We kijken op dit moment anders tegen het bos-

en natuurbeheer aan dan kort na WOII. Toen zijn de meeste naaldhoutpercelen aangeplant. Nu willen we meer natuurlijke bossen en worden de naaldboomsoorten langzaam maar zeker ingewisseld voor de gebiedseigen boom- en struiksoorten berk, grove den, beuk, zomereik, lijsterbes- en sporkehout. Daarnaast wordt gestreefd naar meer dood hout in het bos, meer bosstructuur, ruimte voor natuurlijke processen zoals windworp en spontane vestiging van bomen en struiken.

Veel van de huidige bossen staan ver af van het ideaalbeeld. De naaldbossen in het Goois Natuurreservaat zijn in relatief korte tijd geplant. De bomen zitten in dezelfde leeftijds categorie; er is dan ook sprake van een beperkte leeftijdsvariatie. Daarnaast is het bos in percelen aangeplant wat nog goed herkenbaar is. De bosstructuur wordt gekenmerkt door eenvormigheid. Het bosbeheer richt zich nu op het jaarlijks pleksgewijs kappen van naaldbos. De meeste van de naaldbossen zijn 60-70

Foto: GNR

Foto: GNR

jaar oud en het hout is goed te verkopen. Dat betekent dat er lokaal flink ingegrepen wordt. Daarna volgt een aantal jaren van rust zodat de natuur zich kan herstellen.

De actuele natuurwaarde van de bossen is van belang. We realiseren ons dat naaldbossen van uitheemse boomsoorten ook leefruimte biedt voor een scala aan planten en dieren. Dat brengt met zich mee dat bij het bosbeheer/boskap rekening wordt gehouden met de aanwezigheid van veel planten- en diersoorten. Denk bijvoorbeeld aan dassenburchten, mierenhopen en roofvogelbroedplaatsen.

Doorgaans wordt pleksgewijs gekapt. Dat wil zeggen dat er een open plek in het bos wordt gemaakt (in tegenstelling tot vlaktegwijs kappen). Dit draagt bij aan het doorbreken van de eenvormige bosstructuur. Door de omvang van de open plekken te variëren en deze soms over paden en bestaande structuren heen te leggen, wordt de variatie versterkt. In de meeste gevallen wordt er

niet ingeplant maar verschijnen de loofbomen en struiken na verloop van tijd vanzelf. Dat geldt natuurlijk ook voor niet inheemse naaldboomsoorten; die worden na enige tijd verwijderd.

Bij het kappen van naaldbos worden (monumentale) naald- en loofbomen, loofboomlanen, houtwallen en landschapselementen vrijgesteld zodat ze beter tot hun recht komen.

Op de schaal van het totale bosareaal van het Gooi zijn de jaarlijkse ingrepen beperkt van omvang. De omvorming van naaldbospercelen gaat dan ook zeer geleidelijk. Dat biedt voor veel soorten die afhankelijk zijn van naaldbos of daar graag in vertoeven nog veel alternatief leefgebied als er ergens boskap plaatsvindt.

Tegengaan van invasieve soorten; Amerikaanse vogelkers

De Amerikaanse vogelkers is een struiksoort die ongeveer 100 jaar geleden in Nederland is geïntroduceerd in het bosbeheer als zogenaamd vulhout in naaldbossen. De soort verspreidt zich zeer goed (zowel in de bossen als op

heidevelden) en verdringt de van nature thuishorende kruiden- en struiksoorten en wordt daarom bestreden. Dat gebeurt door bessen dragende exemplaren af te zagen en door jonge struiken uit te steken of te trekken. In sommige gevallen worden de stammetjes van afgezaagde bomen en struiken ingesmeerd met glyfosaat om opnieuw uitlopen tegen te gaan. Het inperken van de Amerikaanse vogelkers geeft ontwikkelingskansen voor inheemse struik- en boomsoorten zoals lijsterbes, vuilboom, vlier, berk, beuk, grove den en hulst.

Veiligheid en buren

Langs wegen en paden en langs eigendomsgrenzen heeft het Goois Natuurreservaat de wettelijke plicht omwille van de veiligheid en de bescherming van buren, tuinen, gebouwen e.d. te snoeien en soms bomen te kappen. In beginsel wordt terughoudendheid aan de dag gelegd en er wordt van geval tot geval beoordeeld of er noodzaak bestaat om bomen te kappen.

Bosbeheer en de bezoekers

Boskap roept soms verbazing of boosheid op. Veelal omdat bezoekers verrast worden door de ingreep en omdat hun favoriete wandelgebied waar ze vaak komen, opeens geweld wordt aangedaan. Het duurt meestal ook enige tijd (weken en soms maanden) voordat de werkzaamheden gereed zijn, de machines uit het bos zijn, het hout afgevoerd

en de paden zijn hersteld. De (effecten van de) werkzaamheden staan op gespannen voet met de natuurbeleving van veel bezoekers.

Bosbeheermaatregelen gaan dan ook gepaard met voorlichting om het verrassingseffect te voorkomen of te minimaliseren. Ter voorbereiding van de werkzaamheden plaatsen we informatieborden in het bos, houden we vooraf excursies. Verder sturen we berichten via de media, zodat bezoekers en omwonenden kennis kunnen nemen van de achtergronden en de aard van de werkzaamheden die eraan zitten te komen. Tijdens de uitvoering wordt in een aantal gevallen het werkterrein afgeschermd en wordt er voor gezorgd dat er voldoende alternatieve wandelpaden zijn.

De praktijk leert dat veel bezoekers en omwonenden de werkzaamheden accepteren op basis van bovengenoemde aanpak. Regelmatig stellen we vast dat er achteraf waardering voor het resultaat ontstaat omdat voorheen donkere 'doorkijk'-bossen opeens lichter zijn en dat er de groei van struiken en kruiden op gang komt, wat door de bezoeker doorgaans als prettig wordt ervaren. Aan de ene kant wordt het bosbeleid en het daarbij behorende beheer uitgevoerd en aan de andere kant wordt rekening gehouden met de effecten op de bezoekers. Het is een delicaat evenwicht. De aard, de schaal en het tempo van bosvorming worden specifiek afgestemd op de situatie ter plekke. Een

kwestie van zorgvuldig communiceren, zo goed mogelijk van tevoren inschatten, geuite signalen serieus nemen en blijven uitleggen wat de bedoeling is.

Nabeschouwing

Indachtig de strekking en de toon van het artikel van Rob Bijlsma wil ik graag nog een paar punten markeren.

Het is goed te bedenken dat veel van wat wij nu als 'natuur' ervaren, sterk door de mens beïnvloed is. Dat wil niet zeggen dat de natuurlijkheidsgraad op onderdelen niet omhoog kan. Dat is wel degelijk zo maar met de huidige inzichten is een voorbereidend beheer (pleksgewijze boskap) zoals bij het bosbeheer aan de orde is, een goede weg. Daarbij gaan we niet ongenueanceerd te keer en we gaan niet over één nacht ijs. Vanuit een duidelijke visie worden weloverwogen keuzes gemaakt. We kijken in het gebied welke maatregelen we waar zinvol vinden en nemen daarbij mee wat we in de omgeving speelt. We trachten serieus rekening te houden met flora en fauna. Beschikbare kennis wordt zoveel mogelijk benut, maar er zijn slechts beperkte mogelijkheden om specifieke kennis te vergaren. Bij het maken van keuzes realiseren we ons dat sommige soorten bevoordeeld en andere soorten benadeeld kunnen worden.

Kortom, we opereren naar beste kunnen en op basis van moderne gangbare vakmatige inzichten, rekening houdend met zeer veel relevante aspecten. Wij achten dat verantwoord. De toekomst zal leren hoe de natuur daarop reageert, hoe de visie op het bos- en natuurbeheer evolueert en hoe de maatschappij ons werk waardeert. Persoonlijk ben ik daar optimistisch over.♦

Poul Hulzink is hoofd terreinbeheer van het Goois Natuurreservaat

Foto: GNR

De favoriete vogel van...

Dit is een nieuwe rubriek die in de plaats komt van 'De favoriete vogelplek'. Daarmee hadden we al veel vogelaars op bijzondere plekken geportretteerd, en veel hotspots in onze prachtige omgeving zijn daardoor al in beeld gebracht. We willen voorkomen dat we in herhaling vallen. Vanaf dit nummer staat in deze rubriek een willekeurig lid van onze vogelwerkgroep centraal en we laten hem of haar vertellen van welke vogel zijn of haar hart sneller gaat kloppen.

De favoriete vogel van... Jenny Brook

Welke vogel?

De roodborsttapuit met zijn fiere houding, borst vooruit bovenop een struikje in de hei. Als ik die gezien en gehoord heb, dan ben ik heel blij. Ik woon in Hilversum vijf minuten fietsen van de Hoorneboegse Heide. Ga daar maar rustig zitten op een heuveltje en op een mooie lente- of zomerdag zie je hem regelmatig. Laat de vogels maar komen, moet je kijken wat er in een kwartier aan je voorbij trekt.

Waarom deze vogel?

Het mannetje van de roodborsttapuit is een bijzondere verschijning, met zijn oranje borst en zwarte kop, net iets groter dan een pimpelmees. Daar zit hij dan, een en al beweeglijkheid, wie doet mij wat: de insecten die hier vliegen zijn voor mij. Ik zoek vogels in de nabije omgeving, daarom werk ik ook mee aan het MUS-project (Meetpunt Urbane Soorten) van Sovon: op drie momenten in het broedseizoen stadsvogels tellen in een postcode gebied. Op negen verschillende telpunten sta je dan vijf minuten stil om te luisteren en te kijken welke vogels je daar treft. Dat zijn ook meestal de gewone vogels. Het is weer

vergelijkbaar met het tuinvogelproject van de vogelwerkgroep, waar ik ook al jaren aan meewerk.

Vaak gezien?

Hier op de heide laat de roodborsttapuit zich vaak zien. Vandaag even niet. Behalve de vaste torenvalk, ook een vogel die mijn dag goed maakt, verder zie ik veel boerenzwaluwen en een paar graspiepers. Ik vind zowaar nog een veer van een torenvalk, die ik natuurlijk bij mij steek. Die laat ik weer zien aan de jeugd die ik als IVN-gids begeleid

op speurtochten door de natuur. Sinds een paar jaar ben ik actief binnen IVN en KNNV, want de natuur heeft meer te bieden dan alleen vogels. Planten en vlinders zijn ook heel boeiend.

Ga je alleen of samen op pad?

Voor de MUS-telling ga ik samen op pad met mijn maatje Renée Beekman – zo 's morgens bij zonsopgang door de stad fietsen is een verrassend rijke vogelervaring. Op de hei en in het bos ben ik meestal alleen te vinden – in de natuur ben je namelijk nooit helemaal alleen!

Jenny Brook

Foto: Paul Keuning

INTERVIEW

Raven boven mijn huis

Foto: Hugo Weenen

Gefascineerd door de raaf

INTERVIEW MET PASCAL GIJSEN, DOOR CAREL DE VINK

De raaf heeft in Nederland een wonderlijke positie. Door een negatief imago en de daarmee samenhangende vervolging door de mens verdween deze grote, zwarte kraaiachtige in de loop van de vorige eeuw uit ons land. De kansen keerden. Roofvogels en aaseters, maar ook een dier als de bever werden geleidelijk anders gewaardeerd. Hun nuttige rol in de ecologie kwam meer voor het voetlicht. Iets wat de wolf nog niet lijkt te lukken, lukte bever en raaf wel: via een speciaal herintroductieprogramma zijn beide soorten weer helemaal terug.

Evenals de bever lijkt de raaf het goed te doen. Waarbij de raaf ook het Gooi en zelfs Eemland en de Vechtstreek heeft gevonden. Over deze vogel had ik een gesprek met Pascal Gijzen, bevlogen volger van alle ontwikkelingen rond de raven in Nederland.

Waarom de raaf?

Vanaf mijn kindertijd kijk ik naar vogels. Eerst rond het huis, al was dat iets wat niet echt leefde bij mijn huisgenoten. Gaandeweg ben ik met name geïnteresseerd geraakt in minder populaire vogelgroepen, zoals duiven, eenden

en kraaiachtigen. Bij die laatste groep springt de raaf er zo'n beetje bovenuit. Doordat de raaf verdween als gevolg van menselijk ingrijpen en niet door het verdwijnen van leefgebied, kreeg hij in de jaren '60 van de vorige eeuw een nieuwe kans om zich te vestigen in Nederland en dat gaat goed. Na een aarzelend begin als broedvogel in de zeventiger jaren en een stabiele periode daarna, valt op dat sinds 2000 het aantal meldingen een sterke stijging vertoont. Ik merkte dat het met de raaf in versneld tempo vooruit lijkt te gaan. Dat wil ik graag aan kunnen tonen.

Neemt de soort echt toe of verspreidt de raaf zich meer door het hele land, terwijl de aantallen gelijk blijven? Het zou ook kunnen dat de toename van aandacht meer meldingen oplevert.

Hoe doet de raaf het in onze omgeving?

Het zwaartepunt van verspreiding ligt op de Veluwe. Ook op steeds meer andere plekken in Nederland verschijnt hij als broedvogel. In Limburg, Salland, Drenthe, sommige plekken in Friesland en Brabant. Vooral vanuit de Oostvaardersplassen verovert hij Flevoland. Daar broedt hij zelfs aan de rand van een woonwijk. Vermoed wordt dat de raven van de Oostvaardersplassen als gevolg

van toegenomen voedselconcurrentie door groepen jonge vogels uitwijken naar de omgeving. Een wonderlijk verschijnsel dat helaas niet goed gedocumenteerd werd, was een gemengd broedgeval van een raaf met een zwarte kraai in de duinen bij Haarlem, zes of zeven jaren geleden. Dat is vreemd, want kraaien en raven zijn meestal onderling niet erg verdraagzaam.

Tussen Leersum en het Gooimeer hebben we het over 16 broedparen. Dit seizoen zijn nogal wat nesten uitgewaaid door de voorjaarsstorm in maart. In Einde Gooi vonden we het nest scheefgezakt. De jongen hebben waarschijnlijk bij een windvlaag aan een kant van het nest gezeten, waardoor het kantelde. Vermoedelijk heeft een ander paar niet ver daar vandaan in een klein bosje achter een boerderij twee jongen groot gebracht. Landelijk houdt Sovon het op 100 tot 120 broedende paren; het zouden er inmiddels best meer kunnen zijn!

Je bent vooral actief in het ringen van raven. Wat hoop je daarmee te weten te komen, wat al niet bekend is over deze vogels?

Sinds drie jaar ben ik coördinator van een lopend kleurringonderzoek in Nederland. We zijn begonnen met het gebruik van kleurringen. Die vallen beter op, want het valt niet mee om een gewone ring af te lezen. Raven houden graag afstand. Het lijkt erop dat jonge raven zich verzamelen op de Veluwe en in de Oostvaardersplassen. Wat we graag willen weten, is of daar ook werkelijk raven uit andere delen van het land bij komen. Verder of die teruggaan naar hun geboortegebied wanneer ze gaan broeden. Daarnaast krijgen we graag meer zicht op het vestigingsgedrag van broedparen. Het is bekend dat raven al jong een paar vormen en soms al na twee jaar een territorium afbakenen. Daarboven baltsen ze en vaak bouwen ze alvast een nest. Pas na enkele jaren wordt er ook werkelijk gebroed. We zijn ook benieuwd naar de samenstelling van zo'n paar. Blijven ze elkaar trouw? Wat gebeurt er als een partner omkomt?

Pascal Gijsen op zoek naar de raaf

Foto: Carel de Vink

Dat ringen doen we met grote voorzichtigheid. Tijdens de eifase zijn broedsels nogal gevoelig voor verstoring. Dus er wordt gewacht tot er jongen zijn. De voederdrang is dan zo groot, dat de oudervogels het nest niet in de steek zullen laten. Onlangs gingen we – dachten we – jongen ringen. Volgens onze berekening moesten die er zijn. Tot onze schrik troffen we zes eieren. We zijn als een haas weer naar beneden geklommen. Later bleek dat het eerste vrouwtje was omgekomen. Ze werd dood teruggevonden. Het mannetje had al heel gauw een nieuwe partner gevonden, die haar eieren bij het vorige legsel had gelegd. Er zijn vier jongen uitgevlogen. Bij het ringen van grotere jongen zien we er soms ook vanaf. Dan is de kans te groot dat de vogels zich uit het nest laten vallen en dan zijn ze kansloos. Onlangs ben ik zelf teruggekeerd, omdat het nest in de vork van een te dunne tak zat. Het nest, maar ook ikzelf, zouden komen te vallen als ik verder gegaan was.

Het vaststellen van het geslacht is bij jonge vogels niet mogelijk. Daarvoor zou DNA-onderzoek een uitkomst zijn, maar dat vraagt om een grote sponsor, want het kost nogal wat!

We hopen dat komend seizoen de eerste vogels met kleurring gaan broeden. Het aflezen van ringen doen we voornamelijk bij voederplaatsen. Daarvoor gaan we wildcamera's gebruiken. Bij het nest gedragen raven zich te behoedzaam. Daar kom je er niet dicht genoeg bij. Voeren doen we met slachtafval, dieren die als verkeersslachtoffers gevonden zijn, of wat jagers afstaan. Soms is het frustrerend: dan hebben we genoeg aas, maar dan komen er geen raven op af. Ringgegevens tonen aan dat raven behoorlijk oud kunnen worden. In Denemarken is een raaf gevonden die 23 jaar en 6 maanden werd. In gevangenschap worden raven soms wel 40 jaar, zoals bij de Tower in Londen is vastgesteld. Meestal zijn raven uitgesproken standvogels. De kleurringen die tot nu toe zijn afgelezen betroffen jonge raven op de Veluwe, binnen vijf kilometer van hun geboorteplek. In Groningen is een

Ravenringen

Foto: Carel de Vink

raaf met kleurringen gefotografeerd, waarvan vermoed wordt dat deze uit een Spaans onderzoek afkomstig is. De Spaanse ringdata waren helaas nog niet beschikbaar. Een terugmelding in Nederland van een raaf, afkomstig uit Spanje, zou een unicum zijn. Deze vogel is overigens niet meer opnieuw gemeld. Pas in de afgelopen vijf jaar wordt er internationaal met kleurringen gewerkt.

Heeft de raaf een reële toekomst in Nederland?

Dat zal de toekomst moeten uitwijzen. Er is voldoende leefruimte. Ik verwacht dat zich vooral in de duinstreek en Friesland nog nieuwe paren zullen gaan vestigen. Een andere soort waarmee het erg goed gaat is de boommarter. Die is de belangrijkste predator van jongen en eieren. Vooral als de muizenstand instort, wordt de druk op nesten groot. Vaak is een muizenpiek net voorbij als de raaf gaat broeden. De havik heeft nog geen jongen als de jonge raven op het nest zitten, dus die vormt waarschijnlijk geen bedreiging. Tegen een eventuele havik wordt het nest meestal ook wel doeltreffend verdedigd. Raven zijn trouwens erg vindingrijk. Een ravenpaar dat twee broedsels gepredeerd zag worden, heeft nu een nest jongen grootgebracht boven een hondenken-

nel in een villatuin. Daar waagt de boommarter zich niet aan.

De raaf is een beschermde vogelsoort. Af en toe zal een jager zich vergissen. Dan ziet hij de raaf aan voor een zwarte kraai. Hij zal het uit zijn hoofd laten om zo'n fout te melden, want dan is hij prompt zijn jachtakte kwijt. Raven zijn slim. Hun nest weten ze goed verborgen te houden. Al zijn het grote vogels, ze krijgen het voor elkaar om ongezien aan en af te vliegen. Zelfs als je weet waar het nest ongeveer moet zitten, kun je er zomaar onderdoor lopen zonder het te zien.

Wat kunnen onze leden doen?

De raaf heeft geen directe hulp meer nodig. Wat voor beheersmaatregelen belangrijk is, is dat we weten waar ze zich ophouden. Dus: melden! Via waarnemingssites. Tegelijk heel graag (kleur) ring dragende vogels (mag ook van andere vogelsoorten) melden aan ons: vrs.hetgooi@gmail.com of pascalgijsen@hotmail.com.

Meld de ring onder vermelding van uw naam met contactgegevens en eventueel een foto, tekst en ringnummer, zo mogelijk kleur van de ring (links of rechts geplaatst?), vogelsoort, vindplaats, vinddatum en doodsoorzaak. •

Paapje

Foto: Hugo Weenen

Paapje: voormalig broedvogel in Gooi, Vechtstreek en Eemland?

CAREL DE VINK

Het paapje (*Saxicola rubetra*) staat bij ons te boek als doortrekker in de lente en nazomer. Bovendien was de vogel ooit schaarse broedvogel in ons gebied.

Vogels tussen Vecht en Eem maakt melding van mogelijke, waarschijnlijke en zekere broedgevallen rond 1929, in 1943, meerdere in 1944 en 1957 en verder een laatste in 1967. Ook zouden er minder gedocumenteerde broedgevallen geweest zijn rond Eemnes voor de aanleg van de snelweg A1. De overige broedparen bevonden zich op de heidevelden, in de Eempolders, rond Ankeveen en Kortenhoef en aan de kust bij Valkeveen.

Landelijk gaat deze soort hard in aantal achteruit. Zowel SOVON als Vogelbescherming melden dit verschijnsel op hun websites. Bij ons is het paapje regelmatig waar te nemen als trekvogel op de heidevelden en in landelijk gebied, zoals in De Kampen en rond het Naardermeer. Gewoonlijk trekken paapjes bij ons door tot en met de tweede decade van mei; enkele malen nog iets later. Soms duiken er nog vogels op na de reguliere trektijd, zelden tot in juli.

In de herfst zien we ze van augustus tot oktober; bij hoge uitzondering nog in november. Op waarneming.nl vond ik vanaf 1950 vijf gevallen in juni, waarvan één onzeker. Zeer opvallend is de melding op deze natuursite van Michel Lebon die op 4 juli 2011 een paar met twee jongen zag op de Zuiderheide. Er waren geen vervolgmeldingen. Maar opmerkelijk is deze waarneming wel. Het kan toch niet zo zijn dat er in dat jaar in onze regio gebroed is? Of toch! Deze gegevens waren voor mij interessant door het volgende. In het kader van tellingen voor de Vogelatlas in bewerking (SOVON) was ik afgelopen winter en lente actief in een tweetal kilometerhokken in de Horstermeerpolder. Op 10 mei namen vier vogelaars twee paapjes rond de Radioweg waar (zie waarneming.nl). Betrof het een paartje? Een dergelijk detail was in de trektijd niet erg relevant. Op 27 mei inventariseer ik vanaf de weg en de dijk een van beide telgebieden met hulp van Ellen de Moel. Kort na haar vervroegde vertrek heb ik nog enkele minuten tijd over. (SOVON gaat uit van 55 telminuten, aangevuld met 5 minuten vanaf een centraal punt). Ik speur nog even over het ontoegankelijke en nauwelijks overzichtelijke deel van het gebied. Riet, distels, braam en wat struiken herbergen soorten als waterral, nachtegaal, sprinkhaanzanger, rietzanger, roodborsttapuit, tuinfluiter en zwartkop.

Mijn aandacht wordt plotseling getrokken door een onrustige vogel in het riet langs de sloot, nog geen drie meter van mij af. Wie schetst mijn verbazing als ik ontdek dat het gaat om een alarmerend vrouwtje paap! Niet zozeer de late datum, maar het broedverdachte (!) gedrag is opvallend. Na ongeveer een minuut vliegt de vogel op en verdwijnt in een struik. In overleg met de terreinbeheerder van Natuurmonumenten wordt besloten deze ongewone waarneming stil te houden. Het gebied is zeer gevoelig voor verstoring.

Met die waarneming in mijn achterhoofd ga ik op vakantie naar Drenthe. Daar besteed ik in het Fochteloërveen speciaal aandacht aan paapjes. Waak-

zaam op de uitkijk zittende mannetjes die af en toe zingen. Ondanks ongunstig winderig en koud weer ga ik kort na mijn thuiskomst op de avond van 10 juni naar de Radioweg. Daar geniet ik van allerlei vogels, deels met jongen. Al weerhoudt het gure weer veel vogels ervan openlijk te zitten zingen. Net als ik het wat het paapje betreft opgeef, valt mijn oog op een vogel bovenop een kale stengel: man paapje! Ongeveer 40 meter van de weg en 30 meter oostelijker dan de plek waar ik het vrouwtje zag. Meer dan vijf minuten zit de vogel daar, waakzaam rondkijkend. Zijn oranje borst en koptekening (met die heldere wenkbrauw!) zijn in de late avondzon fraai te bewonderen. Zingt hij af en toe? De wind staat verkeerd om geluid te horen. Wanneer het licht door opzettende bewolking en naderende nacht verflauwt, besluit ik huiswaarts te keren.

In de weken die volgen speuren de beheerder, Ellen en ik enkele malen naar paapjes. De groeispuurt van riet en kale jonker (distel) maken het terrein steeds slechter te overzien. Maar paapjes zitten graag hoog. We krijgen ze niet meer in beeld. Hebben ze het opgegeven? We besluiten het gebied niet in te gaan. De consequentie is dat we nooit zullen we-

ten of er werkelijk gebroed is. Maar we willen het gebied niet verstoren.

Zowel de waarneming van Lebon als de mijne hebben de wankelende basis van een eenmanswaarneming. Helaas. Maar volgens mij verdient het zeker aanbeveling om bij late waarnemingen van paapjes in de lente niet te snel te denken aan een late doortrekker. Want mijn waarnemingen wijzen toch wel op een onbevestigde, mogelijke broedpoging*. Wie weet, komt het paapje toch in de komende jaren nog eens als aantoonbaar broedende soort terug! Laten we het hopen...•

Bronnen

Websites van SOVON, Vogelbescherming, waarneming.nl;
Dick Jonkers e.a. Vogels tussen Vecht en Eem, VWG Het Gooi e.o. Hilversum, 1987

*SOVON hanteert twee waarnemingen van een adult in een geschikt territorium in deze periode als geldige aanwijzing voor broeden.

Paapje

Foto: Frank Vassen

Excursie Tiengemeten, waar de natuur nog maar net begonnen is

VERSLAG PAUL KEUNING

In een uithoek van Zuid-Holland, op het enige echte eiland van die provincie hadden we op zaterdag 15 augustus '15 een excursie onder leiding van Dick Jonkers.

Je bent er in een uur en 20 minuten en dan heb je best zin in een kopje koffie. De rechtgeaarde vogelaars bleven natuurlijk buiten en zagen prompt een slechtvalk, poserend voor hun kijkers. Terwijl een groot deel van Nederland het moest doen met een dag van druilerige regen, was het 'bij ons' tot aan ons vertrek, bewolkt maar droog. Behalve 81 vogelsoorten, hadden de 23

deelnemers ook dat geluk tijdens de stevige wandeltocht over het eiland.

Dick gaf een beknopte toelichting over het eiland, dat tot 1997 beheerd werd door een tiental boerengezinnen. Tiengemeten groeide rond 1600 uit van een zandplaat tot een eiland. Het ligt in het Haringvliet, dat lang de toegang tot de havensteden Rotterdam, Dordrecht en

Deelnemers excursie Tiengemeten

Foto: Willem-Jan Hoefnagel

Landschap Tiengemeten

Foto: Willem-Jan Hoeffnagel

Delft. Zelfs tot 1939 werden schepen en bemanningen met ziektes, die uit de West aankwamen, hier wekenlang in quarantaine gehouden. Een deel van het eiland heet niet voor niets Weemoed.

Wij schuifelden in excursie-tempo van Weemoed, dat de aankomstplaats van de boot is met het bezoekerscentrum, richting Weelde. Die naam die zal wel door de agrariërs bedacht zijn. Op de plassen zagen we naast veel grote zilverreigers en lepelaars, grauwe-, Canadese- en brandganzen en de verschillende ruitersoorten door elkaar lopen. Kijk, daarvoor neem je nu deel aan zo'n excursie: vogels leren kennen die niet meteen in de Eempolder voor de lens van je telescoop komen. Wat mooi om de verschillen te zien tussen de tureluur, de zwarte ruiters en de groenpootruiter.

In sommige plassen foerageerden ze samen met een groepje kemphanen, die er zonder opstaande kraag ook een beetje grauw uitzien. Dat zijn momenten waarop de meeste vogelaars toch hun vogelgidsje pakken om de puzzel op te lossen 'zoek de zeven verschillen', en let daarbij op de kleur van de poten, de lengte van de snavel, het gespikkelde of gevlekte patroon op de veren en op het oogstreepje. Ik bewonder de mensen die op 200 meter afstand al roepen: 'Ja, dit is echt een zwarte ruiters, kijk maar naar het subtiel omlaag gebogen snaveluiteinde!' Carel de Vink kon ons met geluidenherkenning en met een eenvoudig 8 x 10 kijker vaak meteen uit de droom helpen.

Het was een prachtige dag, de moeite van het vroeg op staan meer dan waard, goed voor 81 soorten! Dankjewel Dick. •

RODE LIJSTERS

De komende tijd gaat De Korhaan met enige regelmaat aandacht schenken aan 'rode lijsters'. Geen nieuw ontdekte lijstersoort, maar vogels die op de Rode Lijst staan. Vogelbescherming vermeldt: 'Rode Lijsten laten zien welke soorten zijn verdwenen en welke soorten in een gebied sterk zijn achteruitgegaan of zeldzaam zijn. Er bestaan verschillende Rode Lijsten. Voor vogels, voor zoogdieren, planten, paddenstoelen, insecten en voor allerlei andere soortgroepen. Verder zijn er internationale lijsten en lijsten per land. In Nederland stelt het ministerie van E, L & I de lijsten vast, ongeveer om de tien jaar. De huidige Rode Lijsten zijn uit 2004. Vogelbescherming Nederland gebruikt de Rode Lijst om doelstellingen te bepalen en prioriteiten te stellen.'

De zwarte stern in ons gebied

CAREL DE VINK

Ditmaal richten we de focus op de zwarte stern (*chlidonias niger*), die als bedreigde broedvogel op de Rode Lijst voor Vogels staat. Een soort die zich hopelijk ook nog na verschijningsdatum van deze Korhaan in ruime aantallen laat bewonderen boven de Randmeren.

Jaarlijks foerageren er tussen half juli en eind september tientallen, soms honderden boven het Gooimeer en langs de kust van het IJmeer tussen de Hollandse Brug en Muiden/Diemen. Die aantallen kunnen flink oplopen. Zo werden er op 20 augustus 2014 wel 2000 exemplaren geteld bij Muiden. In sommige jaren zijn de aantallen beduidend lager. En het zou ook zomaar kunnen gebeuren dat dit jaar de grootste groepen al voor half september zuidwaarts vertrokken zijn. Dan moeten we ons tevreden stellen met een bescheiden aantal treuzelaars tot in oktober.

De zwarte stern dankt zijn naam aan zijn roetzwarte kop en borst in de broedtijd. Zijn diepgrijze nek en buik, dof grijze staart en vleugels geven hem een zwarte indruk. Alleen de onderstaart is in prachtkleed helder wit. Po-

ten en snavel zijn zwart met een vaag rode gloed. De korte staart is ondiep gevorkt. In dat fraaie kleed arriveren de zwarte sterns na half april boven de Loenderveense Plas en Wijde Blik, vaak vergezeld van dwergmeeuwen, wat visdieven en heel soms een witvleugelstern. De zwarte sterns verschijnen in sommige jaren in een groep van enkele honderden. Ze verzamelen hun voedsel vliegend, laag boven het wateroppervlak. Insecten worden uit de lucht en vanaf het water geplukt; zo worden ook visjes verschalkt. Dat gebeurt met een pikbeweging; zelden duikend. Zwarte sterns presteren het om zich door de wind geregeld een stukje terug te laten 'tillen' om alsnog een langpootmug, schaatsenrijder of kleine vis te bemachtigen. Met snelle, ondiepe vleugelslagen fladderen ze daarbij tegen de wind in. Het kan in die periode zomaar gebeu-

ren dat de hele groep in een wervelende stroom omhoog schiet, soms tot de vogels vrijwel onzichtbaar zijn. Groepsbalts noemen we dat fenomeen. In kleine kluitjes dalen ze dan weer af, gewoonlijk al in tweetallen. Toch betreft het hier geen aankomende broedvogels van ons gebied. Die komen later. Deze vogels zijn op doortocht naar broedgebieden in Polen of oostelijker, waar het merendeel van de zwarte sterns hun broedgebied heeft in brak- en zoetwatermoerassen. Deze doortrekkers hebben haast. De hele stoet is gewoonlijk na drie of vier dagen verdwenen. Soms al na één dag!

Eigen werk van Carel de Vink

Hoewel er in oostelijk en Midden-Europa nog tienduizenden zwarte sterns broeden, loopt hun aantal gestaag terug. In Nederland is dat al langer merkbaar. Vogelgidzen uit de eerste helft van de vorige eeuw maken daar al melding van. Nederland ligt aan de uiterste noordwestgrens van het verspreidingsgebied van deze moerasstern. Zoetwatermoerassen met schoon (dus niet vermest!) water zijn zeldzaam geworden in ons land. Hetzelfde geldt voor gebieden met ruim voedselaanbod van grote insecten. Kon je voorheen in de Vechtstreek op een tiental plaatsen flinke broedkolonies vinden, nu moest in 2015 zelfs

een bolwerk als het Naardermeer het zonder broedende zwarte sterns stellen (meded. E. de Haan, NM).^{*} Naast verslechterde waterkwaliteit (en daardoor verminderd aanbod van drijvende waterplanten) speelt verstoring een rol. Zwarte sterns broeden op drijvende plantenwortels of speciaal voor deze soort uitgelegde vlotjes. In het Botshol werden vroeger zelfs afgedankte deuren in het water gelegd om als drijvend eiland voor de vogels te dienen (meded. D. Jonkers). Maar pleziervaart en diverse ganzensoorten (die graag op dergelijke drijvende objecten klimmen) maken het deze kwetsbare soort bijna onmogelijk

om tot broeden te komen. Indringers als havik en sperwer worden meestal met succes verjaagd doordat de volwassen sterns luid krijsend stootduiken naar hen uitvoeren. Maar tegen onverstoorbare ganzen (en mogelijk ook gezamenlijk strooptocht ondernemende kleine mantelmeeuwen) hebben ze geen verweer.

Grappig is het gegeven dat jonge zwarte sterns uitstekend kunnen zwemmen, terwijl de volwassen oudervogels dit niet meer kunnen.^{**} De kleine zwemvliezen dienen meer als extra houvast op drijvend plantenmateriaal. Al tijdens

de fase waarin de jongen gevoerd worden beginnen de sterns te ruïen. Keel en kop vertonen witte 'schimmelvlekken'. Er wordt om aan voldoende voer te komen dan niet alleen boven water maar ook boven hooiland gevlogen. Libelles, eendagsvliegen en insecten van alle tussenliggende formaten worden daar gevangen. Rond forse kolonies (Ankeveen, Kortenhoef, Naardermeer) kon je tot in de jaren '80 soms 70 tot 80 zwarte sterns boven de velden zien 'jagen'. Kort na het uitvliegen van de jongen zet de rui stevig door. Een bekend verschijnsel is het verzamelen van tienduizenden ruiende zwarte sterns boven het IJsselmeer en de Waddenzee. De Steile Bank (Fr), het Balgzand (NH) en sinds enkele jaren het kunstmatige eiland De Kreupel bij Enkhuizen bieden overnachtingsgelegenheid aan onvoorstelbaar grote hoeveelheden visdieven en zwarte sterns. Vermoed wordt dat minstens 90% van alle Midden- en Oost-Europese zwarte sterns via Nederland verder trekt. Kleinere aantallen overnachten langs het Marker- en IJmeer, zoals op strandjes en dammen bij Almere. Het gaat daar om maximaal enkele honderden.*** Ze zijn dan beslist niet meer zwart: in hun vlekkerige verenpak foerageren ze dan vooral op jonge spiering en groene rietmuggen. Ze ogen in deze periode groezelig: veel wit maar met grijze onder- en bovenvleugels en rug,

zwarte kopvlek met een soort koptelefoon-uitloper achter het oog, maar wit 'aangezicht' en witte kin/keel, borst en buik. De donkere totaalindruk door de grijze bovendelen, de korte staart, het andere vlieg- en foerageerpatroon (snelle, fladderende, ondiepe vleugelslag) en een kenmerkende donkere vlek op de zijborst bij de aanhechting van de vleugel onderscheidt de winterse zwarte stern van bijvoorbeeld de eveneens bonte jonge visdief. Van beide soorten zijn de jonge vogels enigszins bruin gemarmerd op de rug.

De eerste doortrekkers zien we al vanaf ongeveer 20 juli. Geleidelijk lopen de aantallen op tot eind augustus, soms tot half september. Als de rui voltooid is (en de jonge vogels voldoende volgroeid zijn) wordt het tijd om te vertrekken: waarschijnlijk eerst de oudere vogels, daarna het jonge spul. Bij gunstige rugwind in de hogere luchtlagen kunnen de aanwezige vogels massaal besluiten te vertrekken. Ze klimmen dan in een dichte 'muggenzwerm' minutenlang naar grote hoogte om vervolgens nauwelijks nog zichtbaar naar zuidwest te vertrekken. Zoals gezegd zien we daarna hooguit nog wat late, kleinere groepen boven de Randmeren. De trek naar West-Afrika vindt voor een klein deel plaats over land, via de Camargue. Het merendeel volgt de kust. Vanaf het begin van de najaarstrek is deze zoetwaterstern een ware zeevogel. Trek en voedsel zoeken vinden in hoofdzaak plaats boven zee. De meeste overwinteren boven de Golf van Guinee. In dat gebied blijven de jonge vogels ook de volgende zomer; zij trekken pas terug in hun derde kalenderjaar. Daar leven de sterns van sardines en ansjovis. Vissers zien daar zelfs 's nachts zwermen boven het zoute water, soms tot wel twintig kilometer uit de kust. Al overnachten de meeste langs lagunes aan de Atlantische stranden. Kleine aantallen zwarte sterns bereiken verder naar het zuiden de kust van Namibië. In het binnenland van Afrika ontbreekt de soort, zelfs boven natte rijstvelden. In april vliegen ze in nieuw, zomers verenkleed gehaast via de Banc d'Arguin in Mauritanië terug naar hun broedgebieden in Europa

Zwarte stern

Foto: Stefan Berndtsson

Zwarte stern

Foto: Cephaszz

en Azië (tot in Mongolië). Een klein deel trotseert op de terugtocht de westelijke Sahara. De terugtocht voert voornamelijk langs de Portugese en Franse kust. Pas vanaf Normandië, maar vooral bij ons land, buigt een flink deel af naar het binnenland.

De teruglopende aantallen broedparen in ons land vormen de reden om de zwarte stern op de Rode Lijst te plaatsen. Voor heel Nederland geldt sinds 1990 een min of meer stabiel aantal van 1000 tot 1500 broedparen; nauwelijks

10% van het aantal van honderd jaar geleden. Maar ook de terugloop van de aantallen elders (merkbaar door afname van de aantallen in de herfst) vormt een signaal dat de natte natuur in gevaar is. Behalve voor de zwarte stern heeft dat ook gevolgen voor tal van andere moerassoorten. Er is waakzaamheid geboden!

Intussen kunnen we hopelijk nog enkele weken genieten van deze zwierige, slanke stern boven de pieren van Huizen en Muiden. En dan: 'Au revoir! Tot 2016. Het ga jullie goed!'

*Twee kleine kolonies van elk ongeveer acht paar hebben dit jaar bij Tienhoven de Vechtplassen bevolkt (meded. E. de Haan, NM). Verder was de soort in zeer klein aantal present in de Loenderveense Plas. Boven het Noordzeekanaal is nog één kleine kolonie over van de talloze voormalige kolonies in o.a. de Zaanstreek. In tegenstelling tot de magere resultaten 'bij ons', melden beschermers rond Mijdrecht opvallend goede resultaten over de laatste jaren (zie bronvermelding), waar boeren enthousiast vlotjes uitleggen in hun sloten: met 270 broedparen, verdeeld over 42 locaties broedde dit voorjaar in het Utrechtse veenweidegebied 20% van de hele Nederlandse populatie.

** Dit wordt beweerd in de literatuur (o.a. Gelderen, v., pag. 119). In tegenspraak hiermee lijkt de prachtige foto van drie zwemmende zwarte sterns in broedkleed die Mark Eising maakte op 15 april 2011 (waarneming.nl). Dit komt overeen met "Oudervogels zwemmen uiterst zelden... Jonge vogels landen alleen in het uiterste geval op het water..." (Urs Glutz von Blotzheim pag. 1046; eigen vertaling)

*** In goede jaren wordt het aantal door ons land trekkende zwarte sterns op 260.000 exemplaren geschat; in mindere jaren toch nog ruim 120.000. Het gaat om minstens 90% van de zwarte sterns van Eurazië (In Amerika leeft een ondersoort die Europa niet bezoekt). Van al deze vogels keert een groot deel in de lente niet terug. Ten eerste is de sterfte onder vogels in hun eerste levensjaar groot. Maar het overgrote deel van de jonge vogels blijft hun tweede kalenderjaar in West Afrika, om pas het jaar erop mee naar de broedgebieden te trekken. Voor meer informatie en getallen: J. van der Winden en O. Klaassen, 2008, zie bronvermelding (SOVON/Waardenburg): 'Totale aantallen sterns in het IJsselmeergebied in heden en verleden aan de hand van slaaplaatstellingen'.

Geraadpleegde bronnen

(met dank aan D. Jonkers en E. de Haan)

Internet:

deutrechtsevenen.nl/beheer/zwarte-stern

compendiumvoordeleefomgeving.nl

SOVON.nl:nl/soort/6270 en Bureau

Waardenburg-rapport 08-047/SOVON-

onderzoeksrapport 2008/0

Vogelbescherming.nl: zwarte stern

Waarneming.nl (soorten: zwarte stern)

Publicaties

Binsbergen, N. en D. Mooij, Zien is Kennen, 3e druk, A.G. Schoonderbeek, Laren 1942
Gelderens, J. van, De Wereld van de Zwarte Stern, WWF/Van Reemst 's-Hertogenbosch 1995

Lensink, R. et al, LWVT/SOVON 2002 Vogelgetrek over Nederland 1976-1993, Schuyt & Co, Haarlem

Urs N. Glutz von Blotzheim, Handbuch der Vögel Mitteleuropas Band 8/II (3. Teil) Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden 1982

Scharringa, C.J.G. et al, Atlas van Noord-Hollandse Broedvogels 2005-2009, SVN/Landschap Noord-Holland 2010; zwarte stern: R. van 't Veer

Voous, K.H. Moerasvogels van Europa, Vogelbescherming/WWF, Zeist 1992

Geven waar je het verschil kunt maken

DE STICHTING HAN BEVAN

“Is het niet prachtig om te zien dat deze vogels hun vleugels kunnen uitslaan?” Cobi Engels kijkt glunderend naar een havik die bij het vogel-hospitaal in Naarden werd binnengebracht met een geblesseerde vleugel.

Na een zo kort mogelijk verblijf in de ziekenboeg is hij in de grote dubbele uitwenkooi geplaatst waar hij echt kan vliegen. Zijn gevangenschap zit er bijna op. Straks gaat het hek open en zal hij als vrije vogel weer op jacht gaan.

Cobi: “Dit was de eerste gift die wij deden uit de erfenis van Han Bevan. Han was dol op de natuur en op vogels. Hij fietste vroeger altijd naar de Karnevelsloot om vogels te kijken. Zelfs toen hij niet meer kon autorijden liet hij zich naar de Oostvaardersplassen brengen. Hij kon de vogels niet missen. Vandaar dat wij als bestuur van de erven van Han Bevan unaniem kozen voor een donatie aan het Vogelhospitaal.

Hoe word je nu beheerder van een niet geringe erfenis? Cobi: “Het is lang geleden ontstaan in het zwembad waar ik dagelijks baantjes trok. Al zwemmend passeerde ik een oudere heer en we groetten elkaar. Na vele baantjes raakten we in gesprek en nog veel later zocht ik hem op in zijn villa aan de rand van het Spiegel in Bussum. Hij was enthousiast toneelspeler bij de Plankeniers en gebruikte als toneelnaam Han Bevan. Een contaminatie van voornaam en stukje van zijn achternaam: van Rijswijk de Jong. Op een fatale sinterklaasavondtocht is er een ernstig ongeluk gebeurd waarbij zijn dochter – en enige erfgename – om het leven is gekomen. Hij verloor in haar zeventiende levens-

jaar zijn enige kind, wat een gat in zijn leven heeft geslagen. Mevrouw Elise Lauwaars en ik hebben ieder Han jarenlang regelmatig bezocht ... dronken een kop koffie of thee en bespraken met hem de dingen van alledag. Toen hij op 97 jarige leeftijd overleed waren we net als het derde bestuurslid direct bij zijn levenseinde betrokken."

Tijdens zijn leven besloot hij een stichting op te richten die zijn toneelnaam moest dragen: de stichting Han Bevan. Hij vroeg drie mensen in het bestuur: zijn "stiefneef", die hem de laatste jaren opzocht, werd voorzitter, ik werd penningmeester en als secretaris wees hij mijn vriendin mevrouw Lauwaars aan. Na zijn dood in 2005 moesten we alles uitzoeken. Het was heel onwenzelijk om een heel leven door je handen te laten gaan van iemand die je ooit in een zwembad hebt ontmoet. Alle bezittingen kwamen in het budget van de stichting. Het betrof een fors bedrag. De belangrijkste voorwaarde voor het doen van schenkingen was dat de besteding ervan ten goede moest komen aan natuurbehoud. Han was dol op alles wat groeit en bloeit. In zijn ogen had de mens er een potje van gemaakt, vandaar dat humanitaire doelen buiten de besteding van de erfenis vielen.

De laatste jaren van zijn leven kreeg hij regelmatig bezoek van merel Piet die via de openslaande deur de kamer binnen kwam hippen. Han verwendde Piet altijd met stukjes brood of kaas. Ieder voorjaar keek Han uit naar de komst van Piet. In de herfst zei hij regelmatig: 'ik denk dat ik hem gister voor het laatst heb gezien. Hij gaat weer op reis.' De vogelgids lag altijd stand-by op de tafel."

"Onze eerste gift aan het Vogelhospitaal in Naarden lag dus voor de hand. De voorzitter en beheerder konden hun oren niet geloven. Een 'uitwenkooi' was al lange tijd hun droom, maar het geld ontbrak. De kosten waren beraamd op ruim een ton en dat hebben wij toegezegd. En kijk wat er nu staat: het is een prachtige kooi geworden met twee compartimenten waar ze ongekende

ruimte hebben om op krachten te komen." Cobi treft het vandaag. Beheerder Erik Bruinning komt aangestapt met een nieuwe klant: een jonge ooievaar die is aangesterkt en geen zichtbare mankementen meer vertoond. Ze mag haar vleugels gaan uitslaan in de kooi. Luidruchtig klepperend wordt ze begroet door een soortgenoot die gezelschap wel op prijs stelt.

Cobi: "Onze criteria? We schenken aan zogenaamde 'ANBI' stichtingen die geen belasting hoeven af te dragen en die zich bezig houden met natuurbehoud, flora en fauna. We steunen alleen doelen waar we alle drie volledig achter staan. En wat heel belangrijk is: we geven daar waar we net het verschil kunnen maken."

Een selectie: de stichting heeft het Goois Natuurreservaat gesteund om de waterpartijen van het Spanderswoud op te knappen. Er staat nu een bankje met een bord waarop te lezen is: Han van Rijswijk, natuurvriend.

Greenpeace en Diergaarde Blijdorp ontvingen een gift voor een grote presentatie over de vernietiging van het leven op de bodem van de Noordzee waar de boomkorvisserij de zeebodem leeg schraapt. Met de gift is een paviljoen gebouwd grenzend aan het aquarium. Ook het onderhoud valt de komende jaren nog onder de schenking.

Het laatste grote project staat in de steigers: een grote schaapskooi op de grens van Nederland en Duitsland in Haaksbergen. De bordercolly van de secretaris zorgde voor het contact met de

schaapsherder in het Haaksbergerveen. De herder was al jaren op zoek naar geld voor de bouw van een schaapskooi om de dieren in te huisvesten. Er is al grond aangekocht in het veen waar de stal moet komen.

Cobi: "Als de schaapskooi gefinancierd is kijken we wat er nog over is van de erfenis".

Bij het vogelhospitaal zijn we op de valreep nog getuige van een heel bijzondere gast: een jan van gent wordt naar de uitwenkooi gebracht. De schitterende vogel met zijn blauwgrijze snaveltekening en idem poten mag bijkomen van de storm die hem naar de randmeren

heeft misleidt. Zodra hij op krachten is, gaat hij terug naar de plek waar hij is gevonden. De havik heeft in de vliegkooi bewezen dat hij genezen is. Hij speelt een thuiswedstrijd en vliegt eenmaal uit de kooi de vrijheid tegemoet.

Cobi geniet: "Hier doen we het voor. Han zou dit prachtig vinden. Straks als de pot leeg is zit het werk er op. We hebben van meet af aan gezegd: we gaan niet beleggen, we bestaan tot de bodem zichtbaar is. Dan heffen we de Stichting op. Dat was ook het streven van Han."•

Carla van Lingen

NIEUWE UITGAVEN VAN DE VOGELWERKGROEP

Publicaties zijn te lenen uit de verenigingsbibliotheek. De medewerkers krijgen gratis een exemplaar. De spits in de reeks van vele verslagen met de resultaten van inventarisaties en andere onderzoeken, die in 2015 zijn uitgevoerd, wordt afgebeten door de weidevogelbeschermers in Eemland.

Resultaten van weidevogelbescherming in 2015 in het westelijk Eemgebied

DICK JONKERS

Het weidevogelbeschermingswerk in het broedseizoen 2012 in het westelijk Eemgebied is weer afgesloten. De lotgevallen van de broedende weidevogels op 804 ha gras- en 36 ha bouwland in gebruik bij 32 agrarische bedrijven worden beschreven. De bescherming was in handen van 33 vrijwillige medewerkers van de werkgroep weidevogelnestbescherming van de Vogelwerkgroep. In totaal zijn 517 nesten beschermd geweest, waarvan er 357 niet succesvol zijn geweest. Vijfenzestig nesten werden gepredeerd door zwarte kraaien en zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen. Opmerkelijk was de predatie van 43 nesten door hermelijnen. Dit kleine roofdier had een geboortegolf gehad in 2014 door het piekjaar van de veldmuizen. Van de primaire weidevogels was de Kieviet de talrijkste met 241 paren. Het eerste legsel werd al gevonden op 16 maart. De grutto kwam uit op 140 legsels, de tureluur op 66 nesten en de scholekster op 48 nesten. Een nieuwe ontwikkeling is dat een tiental boeren in sloot en greppels het waterpeil verhoogde, waardoor de foeraagemogelijkheden in dit kleine gebied verbeterden.

Weidevogelbeschermingsgroep Westelijk Eemgebied 2015

*Resultaten-Verslag 2015 Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.
Uitgave 240. 8 blz. inclusief 3 bijlagen.*

Ontvangen literatuur

SAMENSTELLING: PAUL KEUNING

EEN PERSOONLIJK GEKLEURDE SELECTIE UIT DE VOGELTIJDSCHRIFTEN

Een duik in de tijdschriften: Waar is een beetje actieve vogelaar zoal mee bezig? Nou ja, we verzamelen gegevens doormiddel van inventariseren, nestkastcontroles, ringen, tellen, meten, wegen en we zenderen, verder verzamelen we ruiveren en prooiesten. Voor het bestuderen van vogelgedrag, zoals Nico Tinbergen en Conrad Lorentz dat deden, daar gunt niemand zich de tijd meer voor. Er is een uitzondering, hij heet Henny Brinkhof en hij heeft met engelengeduld vele uren doorgebracht met het bespieden van zwarte spechten bij Groesbeek.

Henny Brinkhof 'Paarvorming bij zwarte spechten'

Uit het Vogeljaar jrg. 63 (2) 2015. Tijdschrift voor vogelstudie en vogelbescherming

(Goed om te weten: Leden van onze vogelwerkgroep kunnen dit blad met korting thuis gestuurd krijgen, voor 13 euro per jaar!)

Al in zijn jonge jaren bestudeerde de auteur tussen 1973 en 1980 het gedrag van enkele zwarte spechten in het Groesbeekse Bos. Het spreekt voor zich dat dit een oud bosgebied is met volop oude beuken en ook voldoende dood hout. Om deze schuwe vogel goed te kunnen bekijken bouwde hij op enige afstand schuilhutten van tegen een boomstam geplaatste takken. Meer dan tweeduizend uur werden doorgebracht met observeren van het gedrag van enkele zwarte spechtenparen en ook van een enkel los individu. Van twee paren werd het gedrag uitgebreid genoteerd. Het ging om één paar bij de Wolfsberg – in het Groesbeekse Bos, dichtbij het woonhuis van de auteur. Het andere paar werd wat minder vaak geobserveerd, omdat het verder weg broedde, namelijk in het Kraaiendal. Alles werd genoteerd en zo kwam de auteur veel te weten over de broedcyclus, het slaapritme, eetgewoontes, enz. De afgelopen vijf jaar werden opnieuw gegevens en foto's verzameld van enkele paartjes en een solitair vrouwtje.

Zwarte specht

Foto: Henny Brinkhof

Foto: Henny Brinkhof

Paarvorming

Een eerste ontmoeting van een mannetje en een vrouwtje zwarte specht, het begin van een nieuwe relatie, heeft de schrijver nooit gezien. Het eerste nest dat in 1973 werd onderzocht, betrof een erg ondiep hol van maar 12 cm diep. Normaal wordt een hol 25 tot 35 cm diepte uitgehakt. De geringe diepte duidt erop dat dit waarschijnlijk een onervaren, jong stel was. Ze kregen één jong: een vrouwtje. Hoe de twee seksen met elkaar omgaan verandert in de loop van het jaar flink. De band die de twee vogels hebben is het sterkst voor en tijdens het nestelen. Tijdens het uithakken van het hol, het broeden en het grootbrengen van de jongen hebben het mannetje en het vrouwtje elkaar hard nodig. Zodra de jongen op eigen

benen staan, leven de ouders weer solitair. Ze zoeken elk hun eigen slaaphol, liefst een hol met een paar uitgangen, want dan is er ook altijd een nooduitgang. Een paartje kan later in het jaar zelfs ruzie maken om zo'n mooie slaapplek in een uitgehakte boom. Wat zijn de verschillen tussen het mannetje en het vrouwtje? Let bij het uiterlijk op het rood op de kop. Bij het mannetje is bijna de hele bovenkant rood gekleurd, het vrouwtje heeft alleen een rood vlekje op het achterhoofd. Verder is de snavel van de man wat forser. Spechten zullen ongetwijfeld verschillen in geluid en gedrag opmerken, maar voor een vogelaar die jaren studie gemaakt heeft van deze vogel zijn die verschillen te subtiel. Een zwarte specht die op een boom neerploft doet dat met een flinke snelheid. Het gaat gepaard met luchtsuizingen, waarna hij/zij met een dreun zijn klauwende nagels in het hout klemt. Ook dit geluid is voor ons, eenvoudige mensbezoekers van het bos, geen onderscheidend geluid, maar spechten herkennen feilloos om welke soortgenoot het gaat. Bij de paring gaat het vrouwtje net als een 'normale' vogel dwars op een tak zitten. Ze houdt haar lijf plat horizontaal. Het mannetje schuift naar haar toe, zich met de staart in evenwicht houdend en springt dan op de rug van het vrouwtje. Het mannetje houdt fladderend zijn evenwicht, terwijl ze gedurende twee seconden cloacaal contact hebben. Ongewenste intimiteiten worden afgeweerd met een zacht 'u-u'-geluid, waarbij het vrouwtje of het mannetje een dreigende houding aanneemt. De paringen vinden plaats vanaf half december, de frequentie neemt toe naarmate de voltooiing van de nestholte dichterbij komt. Paringen zijn niet alleen gericht op het overdragen van genetisch materiaal, ze bevestigen ook de innige band tussen de vogels. Zwarte spechten leggen twee à drie eieren. Het broeden duurt, nadat het laatste ei gelegd is, twaalf dagen. Na weer twaalf dagen breken de jongen uit het ei. Dan duurt het nog anderhalf tot twee maanden voordat de jongen zelfstandig zijn. De contactroepen worden na het uitvliegen nog wel uitgewisseld,

maar partners zoeken elkaar niet echt meer op. Er is in het gedrag geen duidelijk sekseverschil tussen mannetjes en vrouwtjes. Ook seksuele selectie, een belangrijke pijler in de evolutie van de soort, is niet evident bij de zwarte specht. Zich laten gelden of pronkgedrag, daarvan heeft de heer Brinkhof geen voorbeelden gezien.

Het geluid van de zwarte specht

Met slechts zes verschillende geluiden kan de zwarte specht al zijn basale gevoelens kenbaar maken: dreigen, contact zoeken, hier ben ik, territoriaal gedrag, geruststellen en bedelen. De 'kliee'-contactroep maakt de zwarte specht zittend tegen een boom, of op de grond zittend. In de vlucht roept hij 'cru-cru-cru', vaak in een serie van twee of drie cru's. Die contactroep wordt met korte tussenpozen meerdere ma-

len herhaald. Let wel, 'cru-cru' is dus geen alarmroep. Het territorium van een zwarte specht is groot, wel 5 bij 4 tot 6 kilometer. Voor de hand liggend dus, dat deze vogel een verdragende contactroep heeft. Als het hartje winter is krijgen deze spechten het voorjaar alweer in het hoofd, warme gevoelens terwijl de dagen steeds korter worden! In december kan je naast de twee eerder beschreven geluiden, de 'kju-kju'-roep horen, lijkt wel wat op het lachende 'klu-klu'-geluid van de groene specht. Het is een uitnodigend geluid voor het andere geslacht, een geluid van opwindning en 'kom maar bij me!' Je hoort het dus alleen als mannetje en vrouwtje dicht bij elkaar in de buurt zijn. Voor jonge zwarte spechten is het kju-kju'-geluid hun bedelroep: kom alsjeblieft met voer! Dat is regelmatig te horen bij grote juvenielen, die

op uitvliegen staan. Ouders lokken met deze roep de jongen uit hun hol, terwijl de jongen smeken met kju-kju-geluiden om nog een brokje eten. Een karakteristiek geluid van de zwarte specht is zijn lang aangehouden roffel, waarmee ze al in november beginnen. Die drumsolo's op een dode, oude beuk, want die reso-neert het best, bereiken in maart, april hun hoogtepunt. Het vrouwtje roffelt ook, maar minder fanatiek. Het spreekt voor zich dat het andere geslacht bij een benadering, nadat ze een jaar apart geleefd hebben, gerustgesteld moet worden. Dat doen ze met vriendelijke 'lkauw'-geluiden. Vrij vertaald betekent het 'wees maar niet bang, ik bedoel het goed'. Valt deze uitnodiging niet in goede aarde, dan bestaat het antwoord uit afwerende 'u-u'- geluiden. Bij de wisseling van de wacht op het nest en als inleiding tot de paring wordt het 'lkauw'-geluid ook gebruikt.

Houthakkers

Drie onderscheiden hakgeluiden maakt de zwarte specht: 1) tastend, zoekend op zoek naar voedsel onder, of in de bast; 2) de krachtige hakgeluiden in series van vijf als er een hol in de boom gehakt moet worden. 3) zachte tikgeluiden, ook weer in series van vier of vijf, alsof er iemand met zijn vingers op de tafel trommelt. Dit doet deze specht als reactie op de nadering van de partner. Het vrouwtje nadert het hol en roep 'lkauw'. Bij het mannetje ontstaat een innerlijk conflict, want eigenlijk zit hij wel lekker op die eieren en wil hij nog niet weg. Die innerlijke spanning uit hij door zachtjes aan de binnenkant van het nest te tikken met zijn snavel, een soort aarzeling dus. Het uithakken van een nieuw hol met een ovale opening, vaak in een beukenboom, duurt drie tot vier weken. Soms worden oude hopen in het voorjaar verder uitgediept. Als het hol klaar is, is het zaak om het goed te verdedigen tegen kapers op de kust, want spreeuwen, holenduiven en vooral kauwtjes maken graag gebruik van zo'n kant-en-klare modelwoning. Daarom wisselen mannetje en vrouwtje elkaar om de twee uur af, steeds is één van beiden in het nest aanwezig. •

Zwarte specht in dreighouding

Foto: Henny Brinkhof

Wat stond er nog meer aan interessante artikelen in de vogelbladen?

De Dompfoorn jrg. 49 (2) Natuur- en Vogelwacht De Vijfherenlanden. Goed nieuws voor de oeverswaluw: zij hielden met 100 broedparen een dam bezet. Die dam is onderdeel van de nevengeul van de Lek bij Vianen. Er komt een einde aan een competitie met vogelfoto's met een lange traditie. De aan Het Vogeljaar verbonden wedstrijd met mooie foto's had het afgelopen jaar slecht 40 inzendingen. Daardoor valt het doek voor de 'Jaap Taapken Vogelparade', want sinds 2001 – het jaar dat Jaap Taapken overleed – is deze prijsvraag naar hem vernoemd.

De Kruisbek jrg. 58 (3) juni 2015 Vogelwacht Utrecht. S. Weima 'Pleisterende vogels in polder Blokhoven'. Ter oriëntatie: als je met de trein van Utrecht naar Den Bosch gaat is dit het eerste boerenland dat onder je voorbijraast, nadat je de Lek bent overgestoken. Het gebied ligt tussen Culemborg en Schalkwijk. Buiten het broedseizoen om, in de maanden september tot april, hebben tien tellers deze polder onderzocht op steltlopers, roofvogels, eenden, ralachtigen, meeuwen en viseters. In dit akker- en weidegebied was in de onderzoeksjaren jaren relatief rustig: er waren wel plannen voor 'ontwikkeling' richting woning- en bedrijvenbouw, maar die staan nu weer in de ijskast. Gunstig voor de meeste vogels. De trends komen aardig overeen met wat er landelijk speelt. Opvallend dat de ganzen niet opgenomen zijn in dit overzicht. Wil men de jagers en de boeren niet in de kaart laten kijken?

Limosa jrg. 88 (1) Ned. Ornithologische Unie (NOU) en Sovon. A. v.d. Berg et al. 'Dieet, conditie en plaatstrouw van overwinterende klapeksters.' Het aantal overwinterende klapeksters is de afgelopen twintig jaar toegenomen, mogelijk door begrazing met runderen op de heidevelden. Dat zorgt voor een ruim aanbod van (driehoorn-)mestkevers. In de periode 2002 tot 2014 werden 48 klapeksters op de Veluwe en in Salland gevangen in lokkooien, waarna ze gemeten en gewogen werden. De conditie van de klapeksters in natuurgebieden waar runderen of schapen graasden was beter dan die van exemplaren uit andere biotopen. Over de plaatsstrouw aan een bepaald gebied konden met dit geringe aantal nog geen conclusies getrokken worden. H. Schekkerman et al. 'Overwinterende klapeksters in Nederland: telperikelen, aantallen en verspreiding'. J.J. Schröder onderzocht het verband tussen 'Ijsbedekking in de Oostzee en het aantal duikeenden in Nederland.' Dat verband is aangetoond voor de nonnetjes en – in mindere mate – voor grote zaagbekken. Er was geen evidente relatie met het aantal toppers, eider- en kuifeenden. Ook niet voor de tafeleend en de brilduiker. D. Bos et al. telden het aantal 'Broedvogels op de buitendijkse kwelders van Noord-Friesland'.

Buizerd

Foto: Ton van de Acker

Ijsvogel

Foto: Ton van de Acker

De Takkeling jrg. 23 (1) 2015 Werkgroep Roofvogels Nederland. In dit januarinummer staan de 'Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2014' onder redactie van Rob G. Bijlsma: met een explosieve ontwikkeling van de muispopulatie, vaak wel tien holletjes per vierkante meter, ging het met de meeste roofvogels goed tot bovengemiddeld. De wespendif had het moeilijk, het was ook een matig wespenjaar in 2014. Mooi dat er van de zeearend drie succesvolle broedgevallen waren, met zelfs drie jongen in de Oostvaardersplassen. Rob Bijlsma 'Vervolg roofvogels in 2014', de vervolging oude stijl met gif, afschot en nestverstoring wordt minder, sterfte en verjaging door opzettelijk menselijk ingrijpen. Het zogenaamde 'bosonderhoud' komt in alle provincies voor. H. Westerlaken 'Grijze wouw in de Hoeksche Waard op 17-10-2014' R. Riem Vis en V. v Bergen legden met een fotoval vast hoe wespendif een wespennest in hun tuin in Friesland 'exploiteerden'.

De Takkeling jrg. 23 (2) R. Bijlsma 'Waar zijn de muizen gebleven?' Na het topjaar 2014 volgt meestal een daljaar, maar roofvogels spelen in 2015 hier met kleinere broedsels flexibel op in. J. Vroege 'Aanvallende roofvogels': (schijn-) aanvallen vaak door buizerds op individuele hardlopers in het broedseizoen, groepen groter dan drie personen worden niet aangevallen. De roofvogel die het vaakst nestcontroleurs aanvalt is de boomvalk. K. Constant & J. Verburg 'Bezoek van een wespendingief', ook in een tuin in Hoogeveen deed een wespendingief zich tegoed aan een ondergrondse wespenkolonie. G. Ouweeneel Vergunning voor 'Jagen met een steenarend' nietig verklaard, valkenier kon de afkomst van zijn arend niet duiden. Jagen mag alleen met gekweekte roofvogels. R. v Breemen 'Reactie van raven op havik' en niet op buizerd. W. Faveyts 'Een juv. Havik met baltsgedrag'. R. Riem, V. v Bergen 'Niet wat het lijkt', predatie van een buizerdjong door havik. J. Vroege 'Buizerd en boomarter in N-Kennemerlands duin'. Verder veel over boomarters: hoe lastig het is om conclusies te trekken uit waarnemingen, ook al besteed je er nog zoveel tijd aan. Bijdragen van H. de Nie en Hanneke Sevink, die nu weer tijd heeft om het Baarnse bos in te trekken nu Jan van Dijk voorzitter is van de roofvogelwerkgroep.

Zilverreiger

Foto: Ton van de Acker

Sovon-Nieuws jrg. 28 (2) juni 2015 : A. v. Kleunen en O. Klaassen 'Grote Alexanderparkiet lijkt vaste voet aan de grond te krijgen'. O. Klaassen en A. de Jong 'Deze winter zag wit van de grote zilverreigers', maar liefst 8900 exemplaren overwinterden in ons land! L. Apon 'Stadsvogeltelling' in Dordrecht. Ijsvogels, blauwborsten en nachtegalen broeden binnen de gemeentegrenzen, het meest opvallend is een kolonie stormmeeuwen – zo ver van de kust. Christiaan Both 'Het eerste ei zit steeds iets vroeger in de genen'. Deze Groningse professor holt van nestkast naar nestkast in het Dwingelderveld om alles over de bonte vliegenvangers in kaart te brengen. Het voorzien van een zendertje van deze Afrikaganger levert een goudmijn aan gegevens op. K. Koffijberg 'Broedvogeltrends op de Waddenzee: blijvende afnames'.

Roerdomp

Foto: Ton van de Acker

Vogels jrg. 195 (3) 2015 Vogelbescherming Nederland R. de Vos 'De roerdomp snakt naar waterriet', riet mag geen bos worden. M. Wesseling 'Zout in het Haringvliet!, een kleine stap van grote betekenis voor de natuur. I. Lammers 'Drama en avontuur in De Grutto', een bespreking van het boek van Beintema, dat ook de menselijke betrokkenheid van vele vrijwilligers belicht. H. Peeters 'Spitsbergen: vogels als klimaatmeters'. De hoofdredacteur van het blad *Vogels* voer in juni mee naar één van de meest afgelegen wildernissen. De gevolgen van menselijk handelen zijn evident: door afname van de ijskap komt niet alleen de ijsbeer in de problemen. Een explosieve toename van vogelvlooiën terroriseert de brandganzen tot bloedens toe.

Vogel + jrg. 2 (2) juni 2015 Blad van en voor actieve vogelaars, uitgegeven door de Vogelbescherming. Rob Buiten interviewt Ruud Vlek over 'notitieboekjes en vogeldagboeken, die bij vroegere vogelaars soms nog op zolder liggen. De 'werkgroep ornithologisch erfgoed', onderdeel van de AKN, probeert ornithologische nalatenschappen voor teloorgang te behouden. R. Vlek was tijdelijk betaald medewerker van die werkgroep. Weet je geen raad met foto's of aantekeningen van overleden vogelaars? Kijk op de site van de AKN.NOU.nu L. Soerink 'Zout brengt topnatuur in het Haringvliet'. R. v. Beusekom 'Portret van de grote karekiet' Interessante bladzij van R. Buiten over 'vogelgidsen op je smartphone', ook voor android. G. Zeldenrust 'Een koepeltje als nestbeschermer' dat werkt in het veld beter tegen schade door de dikke sleepslang, die de injectieermachine van mest voorziet. R. de Vos 'Grutto-vriendelijk boeren met behulp van vrijwilligers in de Eilandspolder, bij Amsterdam'.

Spotzang Albert Verwey

op de Ornithologische hobby van zijn zoon Jan ± 1925

Hier is een kolfje naar mijn hand:
Ik was juist uitgeput van dichten,
Toen ging 'k met JAN langs land en strand
En vond, wat 'k hier nu zal berichten.

Ik was juist uitgeput van rijmen,
En wist geen woord meer om te lijmen
Aan 't and're woord; toen toonde JAN
Me 'n land vol vogels, en die dieren,
Zóó fraai en ook zóó vreemd benaamd,
Dat ik, om Jullie te plezieren,
Zoals 't een goed poëet betaamt,
Wel zeven weken rijmen kan!

Ik zag daar niet alleen de leeuwerik,
Maar de heimourik en de doverik,
En de gril en de grit en de kwid en de krik,
En de tuut en de fuut en de tureluur
En de duut en het vogeltje schiet-in't-vuur,
En de tjuut en de schrieverik.

En één vogel heette de kiekendief,
En een andere noemde zichzelf "zoetelief",
En een kliet en een knot en een ak en een gust,
En een alk en een erk en een krak en een krust
Gezelsten verheugd met een kokelevi
Een dominee, een deen en een krie!

En dat vriendelijke vogeltje "Levendigheid"
Dat vrijde zowaar met lijzetijs,
En het zag om een hoekje een kalen kadotter
Met zijn vriendjes, den sprotter en protter.

Ik kan je verzek'ren, er kwam geen end
Aan het rare gedoe: wáár dat 'k me ook wend,
Overall het vreemdste concilie.
Een Noorman en een Witte Non
Zongen sopraan en bariton.
Een Grijsze Lummel liep als familie
Met een gele Hofzanger en een Swel.
't Is waarlijk te zot, dat ik 't vertel,
Maar één meneer noemde zich Staring, –
Je weet wel, een dichter, – en toen kwam Dwaaske
En vroeg waarachtig ook een plaatske.

En eind'lijk, als de baas van 't spul, Klein Jannetje
Arm in arm met 't ovenbakkermetje.
Dat was mijn laatst' openbaring:
Ik zette alles trouw op papier,
En liet 't dragen door de Groote Schier.

NOORDWIJKS	NEDERLANDS
heimourik	kneu
dooverik	bokje
gril	kleine strandloper
grit	grutto
kwid	tapuit
krik	wintertaling
tuut	tureluur
tjuut	tureluur
tureluur	kuifleeuwerik
kokelevi	kuifleeuwerik
duut	geelgors
schrieverik	geelgors
schiet-in-'t-vuur	koolmees
zoetelief	boomleeuwerik
kliet	scholekster
knot	kanoetstrandloper
akke	kauw
gust: 'guste hoenders'	patrijzen zonder jongen
alk	= kauw, maar ook alk
erk	manlijke wilde eend
dominee	beflijster
krak	krakeend
krust	krakeend
Deen	ruigpootbuizerd
Deen	ook: wilde zwaan
krie	zwarte kraai
levendigheid	grauwe vliegenvanger
lijzertijd	bastaard nachtegaal
kale kadotter	spreeuw
sprotter	spreeuw
protter	spreeuw
staring	spreeuw
Noorman	koperwiek
witte non	nonnetje
grijze lummel	bonte kraai
gele hofzanger	spotvogel
swel	boerenwaluw
geitenmelker	nachtwaluw
dwaaske	nachtwaluw
Klein Jantje	winterkoning
ovenbakkertje	fitis
grote schiere	wilde gans

Jan Verwey, één van de zeven kinderen van dichter Albert Verwey, kreeg van zijn vader dit met spot geschreven Sinterklaasgedicht. De familie Verwey woonde toen in Noordwijk, waar Jan het Vogel Trekstation oprichtte en samen met Gerrit A. Brouwer. Met hun waarnemingen van vele nieuwe soorten gaven ze de Nederlandse ornithologie een stevige impuls. De in 1925 gepubliceerde avifaunalijst werd daarmee flink uitgebreid.

In datzelfde jaar schreef vader Albert deze spotzang op de vogelnamen rond 5 december, Jan was toen 26 jaar. Onderstaand lijstje helpt je op weg om sommige namen uit het gedicht te kunnen plaatsen en het is tevens een uitbreiding van uw kennis van de vogelnamen in streektaal (Noordwijks in dit geval).[•]

Foto: Bert Roelofs

De ransuil

BERT ROELOFS

De ransuil wordt ruim 30 centimeter (31-38) groot en heeft een spanwijdte van 85-100 centimeter. Ze wegen twee tot ruim drie ons. Het lijf is met de bruine rug met lichtere vlekken en de lichtere wat gestreepte onderzijde zowel van boven als van onderaf prachtig gecamoufleerd.

Ook hun hoge mate van onbeweeglijkheid draagt eraan bij dat je ze gemakkelijk compleet over het hoofd ziet. Maar als je ze dan eenmaal in beeld hebt, zijn ze onmiskenbaar, vooral vanwege de kop. Die opvallende halve schotels aan weerszijden van het gezicht waarmee ze geluid naar de oor-openingen aan weerszijde van de kop leiden en die parmantige koppluimen boven op de kop zijn typerend voor deze uil. Ze worden ook wel 'oor'-pluimen genoemd, een wat verwarrende term, want het zijn geen oren.

De ransuil komt in geheel Europa voor, behalve blijkbaar in IJsland; ik vermoed dat de oceaan een natuurlijke barrière vormt. Ook leven ze in Azië en de zuidelijke helft van de Verenigde Staten en Canada. Ze komen dus voor in een brede band op het noordelijk halfrond, begrensd door Noord-Mexico en Noord-Afrika. Doorgaans blijven onze broedvogels gewoon in Nederland en zakken Noord-Europese vogels een stukje af naar onze streken om te overwinteren. De Nederlandse populatie laat helaas al geruime tijd een neer-

waartse trend zien, waarbij een aantal factoren een rol speelt: zo zijn er minder verlaten nesten van kraaiachtigen om in te nestelen, is het vangen van muizen moeilijker door vergrassing van de bosbodem en zijn er beduidend meer haviken, die er niet voor terugdeinzen zich te vergrijpen aan een ransuil.

Uilen boeiden me als kind al. Zo kocht ik voor mijn moeder als souvenir van een brommertocht naar Valkenburg een stenen ransuil op ware grootte; helaas kwam de uil niet zonder kleerscheuren aan, want op de terugweg dacht ik bij Den Bosch spontaan wel even met bromfiets en al een uiltje te kunnen knappen. Zo belandde ik in een sloot en knapte het uiltje helaas zijn rechter pluimpje. Maar in het wild had ik nog nooit een uil gezien. Tot die gedenkwaardige dag eind oktober 2008, een eerste kennismaking met een echte *Asio otus* die me nog helder voor de geest staat.

Tijdens een wat druilerige excursie in het kader van de vogelherkenningscursus op het terrein van de waterleidingmaatschappij bij Loenen hoorde ik, zuiver bij toeval natuurlijk, twee van de excursieleiders smiespelend zeggen 'ze zitten weer met zijn allen in die boom vooraan de ...laan', nadat iemand een in een boom zittende buizerd feilloos fout had benoemd als ransuil. In de pocket. Meteen na de excursie snel doorgere-den naar genoemde blijkbaar 'geheime' locatie en na enig zoeken vond ik ze,

met zijn zevenen, voor zover ik kon na-gaan. Over en weer verbazing. Blijkbaar stond ik daar in een gestage regen-stroom zo appelig de boom in te kijken dat een passerende automobilist stopte om te informeren of het wel goed met mij ging. Tja, wat zeg je dan? En die ransuilen zaten mij dood gemoedereerd aan te kijken met die bijna hypnotise-rende grote oranje ogen. Pas na zo'n anderhalf uur toog ik tot op het bot nat en verkleumd, maar van binnen diep verwarmd huiswaarts. Sindsdien heb ik ze daar wel vaker gezien en ook op an-dere zogeheten roest (lees 'rust') plek-ken, waar ze zich vanaf het najaar vaak groepsgewijs ophouden, overdag sla-pend dicht tegen de stam, om vanaf het schemer in omringende open landschap en tuinen te gaan jagen op muizen en kleine vogeltjes. Ook zag ik eenmaal een ransuil op de pier van IJmuiden, waarover ik al eerder verhaalde in de Korhaan. •

Ransuil

Foto: Bert Roelofs

Foto: Dick A. Jonkers

Eindelijk succes met een huiszaluwtil

MIEKE PIEREN-OLIJHOEK*

In april 2010 werd in Huizen de eerste huiszaluwtil van het Gooi geplaatst. Door een renovatie aan een gebouw aan de Zomerkade was er veel nestgelegenheid verdwenen voor huiszwaluwen. Er waren daar wel kunstnesten aangebracht, maar een aantal bewoners heeft die gesaboteerd of zelfs verwijderd. Zo kwam het, dat er in 2008 nog maar twee paren kwamen broeden.

Toen is het initiatief genomen om een huiszaluwtil te plaatsen vlakbij de Zomerkade. Er werden fondsen aangeschreven en in 2010 was het zover. De til werd geplaatst nabij het surfstrandje.

De verwachtingen waren natuurlijk hooggespannen, maar jaar na jaar bleef succes uit. Er kwamen wel steeds meer huiszwaluwen broeden in de kunstnesten aan de Zomerkade zelf.

Dit jaar hebben we besloten om een poging te doen om de huiszwaluwen naar de til te lokken door middel van het afspelen van geluid. Het lokgeluid bestaat uit zang en de roep van deze vogels. Dat geluid wordt afgespeeld via een kastje.

Daarin bevindt zich een geluidsinstallatie met een timer, een kleine speaker en op het dak een zonnepaneeltje voor de stroomvoorziening.

Op 19 juni hebben we met de hulp van een medewerker van de bomenploeg van de gemeente Huizen, die met een hoogwerker kwam, de geluidsinstallatie in de til gebouwd. Het ging niet echt van een leien dakje. Er bleken moeilijk te monteren boutjes en schroeven gebruikt te zijn en het duurde dan ook even voordat de klus geklaard was. Uiteindelijk lukte het om alles voor elkaar te krijgen. Vanaf 17.00 uur die dag

wordt er elk heel uur lokgeluid afgespeeld in de til. Door Paul van de Poel is dit heel mooi omschreven als het zwaluwencarillon.

Ook hebben we die dag de til een beetje witter gemaakt en de kunstnestjes voorzien van nep poepstreepjes. Dat zou volgens zeggen ook kunnen helpen om de vogels te lokken.

Natuurlijk ging ik elke dag even kijken. Er vlogen zeker wel huiszwaluwen om de til heen, maar ik zag ze niet echt naar de kunstnesten vliegen. Op 2 juli ging ik voor twee weken op vakantie. Vijf dagen daarna – op 7 juli – kreeg ik bericht van Paul van der Poel dat zijn vrouw en hij een paartje met nestmateriaal in een van de kommetjes van de til hadden zien gaan. Dat was heel goed nieuws! Vanaf die dag heeft Paul de til in de gaten gehouden en ja hoor, de zwaluwen bleven bouwen. Er werden al gauw aflossingen gezien van het broeden.

Eind juli zag ik dat er twee kleine snaveltjes open gingen in de nestopening van het kunstnest, toen een van de oudervogels kwam voeren. Vandaag – 4 augustus – kijken er twee flinke jongen naar buiten. Eindelijk succes!!

Heel veel dank aan iedereen die mee heeft geholpen, met name Frank van der Weijer, Huub Cassander en de medewerkers van de gemeente Huizen, die zelfs nog koffie kwamen brengen! Ook Claas Frankena, van wie we de installatie gekocht hebben bleek zeer behulpzaam met hulp op afstand. Hij

loodste Frank via de telefoon door het installatieprogramma van de timer heen.

Bij de til op de RWZI is ook lokgeluid ingebouwd, daar hebben Gert Bieshaar, Splint Scheffers en ook Frank geholpen. Vooral de steiger van Splint bleek heel erg handig om veilig te kunnen werken. Helaas is die til nog steeds niet bewoond. •

**Mieke Pieren-Olijhoek is lid van de Zwaluwenkring Huizen*

Programma

De lezingen en de contactavonden worden gehouden in de Infoschuur 't Gooi, Naarderweg 103, 1217 GL Hilversum (bij de natuurbrug). Aan de excursies kan worden deelgenomen door alle leden, zonder aanmelding vooraf.

DONDERDAG 17 SEPTEMBER

Lezing Scholeksters in de knel
Infoschuur, 20.00 uur.

In de afgelopen kwart eeuw is er sprake van een dramatische afname van de scholeksters in Nederland. Die afname gaf zelfs aanleiding tot krantenkoppen dat de scholekster op uitsterven staat. Dat laatste lijkt niet heel waarschijnlijk maar de scholekster neemt sneller af dan de grutto, terwijl de levensverwachting van scholeksters aanzienlijk hoger. Er is niet een duidelijke factor aan te wijzen. Er lijkt sprake van een combinatie van factoren. Het zit de soort op allerlei manieren opeens (bijna) overal tegen, zowel op het wad, als in de binnenlandse broedgebieden. In deze lezing worden de vele problemen waar de scholekster tegenwoordig mee te maken heeft onder de loep genomen en wordt het belang van onderzoek aan individueel gemerkte scholeksters benadrukt.

Bruno Ens, Sovon Vogelonderzoek Nederland, www.sovon.nl

ZONDAG 20 SEPTEMBER

Texel, o.l.v. Wouter Rohde en Michel Vlaanderen

Texel en de najaarstrek: een verrukkelijke combinatie. We laten de precieze bestemming op het eiland nog even open. Maar het moet vreemd lopen als we de Mokbaai en Utopia overslaan.

We vertrekken om 6.30 uur vanaf NS Station Bussum Zuid, om op tijd de boot van 8.30 uur te halen in Den Helder. We nemen terug de boot van 16.00 uur, zodat we om 18.15 weer in Bussum zijn.

ZATERDAG 26 SEPTEMBER

Huizer Pier en Naarder Eng, o.l.v. Izaak Hilhorst

Wandelexcursie Huizerpier en Huizer/Naarder Eng. De Pier van Huizen is een uitzonderlijk fenomeen in onze regio, met een prachtig uitzicht over het Gooimeer en direct verbonden aan de oude Gooikust, met zijn rietstroken, engen en bossen. Watervogels, vroege trekkers, standvogels in een late zomer/vroege herfstsetting.

Verzamelen om 6.30 uur Parkeerplaats bij het begin van de Pier van Huizen.

Veranderingen worden aangegeven op de website en via de digitale nieuwsbrief.

Check vooraf de website AUB !

Het programma op de website is leidend ten opzichte van onderstaand programma.

ZONDAG 4 OKTOBER

Pier van IJmuiden, o.l.v. Wouter Rohde en Michel Vlaanderen

Zeevogels spotten en lekker uitwaaien op de Pier van IJmuiden. Meld je svp wel even per e-mail aan (w.rohde@xs4all.nl). Bij te harde wind gaan we niet, dan is de pier dicht, en krijg je zaterdag voor 20.00 uur een mail.

Vertrek 8.00 uur vanaf NS Bussum-Zuid. We zijn om 14.00 uur weer terug.

ZATERDAG 10 OKTOBER

Oostvaardersplassen, o.l.v. Antje van Slooten en Peter Jansen

Auto-ochtendexcursie. Oostvaardersplassen, de nieuwe wildernis, maar hoe lang nog gezien de uitbreidingen van het vliegveld bij Lelystad. Nu nog valt er van alles te zien, veel overwinterende eenden, ganzen, zwanen, een enkele ruigpootbuizerd en andere roofvogels, diverse steltlopers, maar ook kans op een kleine bonte specht, klaptekster en met een beetje geluk de zeearend.

We vertrekken om 9 uur vanaf NS Bussum-Zuid en zijn rond 15 uur terug.

DONDERDAG 15 OKTOBER

Lezing purperreigers. Infoschuur, 20.00 uur

Lezing door Henk van der Kooy over purperreigers.

ZONDAG 25 OKTOBER

Lauwersmeer, o.l.v. Wouter Rohde en Michel Vlaanderen

De hele dag gaan we naar dit geweldige gebied. Steltlopers, ganzen, roofvogels, meeuwen, sterns, rietvogels, zangvogels: een breder aanbod is nauwelijks denkbaar.

We vertrekken om 7.00 uur vanaf NS Bussum-Zuid. We zijn pas om 18.00 uur terug.

VRIJDAG 6 TOT EN MET ZONDAG 8 NOVEMBER

Najaarsweekend Kraanvogels Diepholz

Kraanvogels; honderden, duizenden, tienduizenden kraanvogels. De Kraanvogels zijn op dit moment bezig aan hun tocht naar zuidelijker streken. Tijdens hun trek van noord naar zuid foerageren ze ook enkele weken in Duitsland. Overdag eten ze op de velden. 's Nachts slapen ze in groepen met hun po-

ten in het water. In de ochtend- en avondschemering vliegen ze in grote en kleine groepen van en naar hun slaappleaatsen. Prachtig gezicht, nog mooier geluid!

We zullen in het weekend twee ochtenden en avonden naar uitkijktorens rijden om ze te zien en horen. Dat betekent zaterdag en zondag heel vroeg op (6 uur vertrek), en vrijdag en zaterdag extra vroeg of extra laat warm eten. We gaan overdag vanuit de auto zoeken of we ze op de velden zien. Behalve kraanvogels zullen we ook andere vogels zien. Als het weer het toelaat, maken we ook wandelingen in het bos rond het natuurvriendenhuis, rond de Dümmer See en in de veengebieden.

We slapen (maximaal 3 à 4 mensen per kamer) en eten (volledig verzorgd) in Natuurvriendenhuis Vehrte op 230 km van Bussum Zuid, minder dan drie uur rijden van het Gooi. We gaan carpoolen en vertrekken om 7.30 uur vanaf Bussum-Zuid.

Aanmelden via het formulier op de website (programma, 6-8 november). De prijs is € 120 inclusief kilometerkosten.

DONDERDAG 12 NOVEMBER

Algemene ledenvergadering en lezing.

Infoschuur, 20.00 uur

Algemene ledenvergadering met het jaarplan en begroting 2016. Na de pauze een lezing vanuit één van onze werkgroepen.

ZONDAG 22 NOVEMBER

Brabantse en Dordtse Biesbosch, o.l.v. Poul Hulzink

Dagexcursie naar de Biesbosch. Nieuwe natuur gecombineerd met modern waterbeheer.

Vertrek om om 7.00 uur vanaf NS Bussum-Zuid.

WOENSDAG 25 NOVEMBER

Presentaties werkgroep broedvogelinventarisaties

Infoschuur, let op begintijd: 19.30 uur

In 2015 hebben we weer verschillende broedvogelinventarisaties uitgevoerd in ons werkgebied: Stichtse Brug, Loenderveen, Einde Gooi, Ankeveen en Gooilust. Op deze avond zullen we de resultaten presenteren. We kijken daarna vooruit naar de gebieden die genomineerd zijn om volgend jaar te inventariseren.

De avond is bedoeld voor iedereen die wil weten welke vogels er in het Gooi en omstreken broeden en / of een actieve bijdrage wil leveren aan de broedvogelinventarisaties. Ook als je geen of weinig ervaring hebt met inventariseren, ben je van harte welkom. Je hoeft dus geen deelnemer te zijn aan de werkgroep, je mag de avond ook gewoon als toeschouwer bijwonen.

Let op het begintijdstip van 19.30 uur.

ZONDAG 6 DECEMBER

Ganzen en Zwanen, o.l.v. Wouter Rohde en

Michel Vlaanderen

Dagexcursie, de locaties zijn afhankelijk van recente meldingen. Vertrektijd 8.00 uur NS Bussum-Zuid.

ZONDAG 20 DECEMBER

Eempolders, o.l.v. Peter Jansen, Piet Spooerenberg en

Joke van Velsen

Ochtend wandelexcursie in de Eempolders.

Vertrek om 8.30 uur vanaf de parkeerplaats bij de theetuin te Eemnes.

Excursie Vlieland.

Foto: Hilde Veenstra

Mutaties tot en met eind augustus

Nieuwe leden

Claessens H. 1411 GM Naarden

Opgezegde leden

Bergering A. 1274 NL Huizen

Popma M. 1213 RZ Hilversum

LEDENMUTATIES

At een aalscholver een woelrat?

Op 2 juli 2015 samen met Engbert van Oort op het forteiland Pampus voor het uitvoeren van ons tweewekelijkse ringonderzoek bij vogels. Tijdens onze aanwezigheid geven wij ook voorlichting aan de bezoekers over onze werkzaamheden. In de loop van de ochtend kwamen enkele mensen die even daarvoor bij het ringen waren wezen kijken naar ons toe, die vertelden dat zij een grote dode stinkende vogel hadden gevonden.

Of we even wilden komen kijken. De vogel, die een uur in de in wind stonk, lag op het talud van het eiland, op enkele meters van het IJmeer. Dicht bij de snavel lag een zwartbruin vel met de poten van wat na determinatie een woelrat bleek te zijn. De schedel en het binnenwerk ontbraken. De grote vraag is nu, of de ligging van beide dieren bij elkaar toeval was. Heeft de aalscholver dit dier gevangen, of is de woelrat slachtoffer geweest van andere predator.

De eerste optie zou het geval kunnen zijn. De woelrat (*Arvicola amphibius*) houdt zich onder andere op in meren en wordt daarom ook wel waterrat genoemd. Aalscholvers leven vrijwel uitsluitend van vis, maar in uitzonderingsgevallen wordt ook ander voedsel geconsumeerd. Zo vermelden Bauer & Glutz von Blotzheim (1966), dat in uitzonderlijke gevallen woelratten (*Wasseratte*) worden gegeten.

Literatuur

Bauer, K. M. & Glutz von Blotzheim, U.N. (1966). *Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 1. Gaviformes - Phoenicopteriformes. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main: 200.*

Wat
zien ik?

Foto: Frank Vassen

Winterkoningen met problemen

Opnieuw op Pampus, maar nu op 5 augustus, kwam een bezoekerster me een winterkoning brengen, die in de problemen was gekomen. Ze had het diertje uit een spinnenweb geplukt, waarin het vast was komen te zitten. Gelukkig mankeerde de vogel verder niets en hij kon, nadat een ring was omgelegd, worden losgelaten.

Het is niet verwonderlijk dat de winterkoning was blijven hangen in het web, want het gewicht varieert van 8-13 gram. Het voorval deed mij denken aan een foto die ik ooit onder ogen kreeg van een winterkoning die vast was geraakt in een klis, ook wel klit genoemd, een plant, waarvan de zaden worden verspreid doordat ze aan ruige voorwerpen blijven hangen.

Dick Jonkers

Wat
zien ik?

Adressenlijst

Postadres VWG Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Postbus 1028, 1200 BA Hilversum

Bankrekeningen ING (algemeen): NL28 INGB 0002 5291 79
ING (uitsluitend contributie): NL24 INGB 0007 8747 27
Rabobank: NL17 RABO 0155 9631 39

t.n.v. VWG Het Gooi e.o., Bussum
t.n.v. VWG Het Gooi e.o., Weesp
t.n.v. VWG Het Gooi e.o., Bussum

Bestuur van de Vogelwerkgroep

Voorzitter	Piet Spoorenberg	Celebesstraat 36, 3742 DD Baarn	035 - 5436 371	voorzitter@vwggooi.nl
Secretaris	Huub Casander	Vlie 30, 1273 WN Huizen	035 - 5259 131	secretaris@vwggooi.nl
Penningmeester	Egbert Leijdekker	Dr. A. Kuyperlaan 18a, 1402 SC Bussum	035 - 6936 093	penningmeester@vwggooi.nl
Subgroep Avifauna	Juun de Boer	Waldecklaan 35, 1213 XV Hilversum	035 - 6854 573	avifauna@vwggooi.nl
Subgroep Excursies	Wouter Rohde	Prof. De Jongstraat 3, 1221 HX Hilversum	035 - 6422 629	excursies@vwggooi.nl
Algemeen bestuurslid	Han Westendorp	Kretschmar v. Veenlaan 79, 1222 LX Hilversum	035 - 6423 268	h.westendorp@hetnet.nl
Subgroep Vogelherkenning	p.m.			
Subgroep Communicatie	p.m.			

Nuttige adressen

Lezingen en contactavonden zijn in de Infoschuur GNR, Naarderweg 103, 1217 GL Hilversum (bij de natuurbrug).

Vogelcursus	Francis Bakker, Schuttersweg 81, 1217 PW Hilversum, 035 - 6560 067, cursussen@vwggooi.nl
Lezingen	Feiko Prins, Hindelaan 23, 1216 CS Hilversum, 035 - 6217 017, lezingen@vwggooi.nl
Promotie en verkoop	Nel Huese, Elzenlaan 40, 1214 KM Hilversum, 035 - 6248 716, promotie@vwggooi.nl
Bibliotheek en archief	Paul Keuning, Stam 26, 1275 CJ Huizen, 035 - 5268 281, pw.keuning@solcon.nl
Vogelziekenhuis Naarden	Erik Bruinning, Burg. J. Visserlaan 1, 1411 BR Naarden, 035 - 6945 658
Buitenland excursies	Evert Constandse, 035 - 5317 565, buitenland@vwggooi.nl
Fotowerkgroep	Hugo Weenen, Koggewagen 88, 1261 KD Blaricum, 035 - 5241 123, fotografie@vwggooi.nl
Ledenadministratie	zie binnenzijde voorblad
Redactie De Korhaan	zie binnenzijde voorblad
Website www.vwggooi.nl	Dirk Prop, 035 - 5253 723, webmaster@vwggooi.nl
E-mail nieuwsbrief VWG	aanmelden bij nieuwsbriefvwg@vwggooi.nl of via de website
Vogelwaarnemingen	zie www.gooi.waarneming.nl .

Het **Dineke Sluijters Vogelfonds** financiert projecten voor vogelbescherming en studie: zie voor het indienen van projectvoorstellen de website van de VWG. Adres: vogelfonds@vwggooi.nl

Wergroepen Subgroep Avifauna	Coördinatoren	Telefoon	E-mail
1. Watervogeltelling	Willem-Jan Hoeffnagel	035 - 6919 356	w.j.a.hoeffnagel@hccnet.nl
2. Eempoldertellingen	Jan Mooij	035 - 5429 725	mooij.noorman@planet.nl
3. Weidevogelnestbescherming	Gert Bieshaar/Frits During	035 - 5311 002	g.bieshaar1@kpnplanet.nl
4. Tuinvogelonderzoek	Egbert Leijdekker	035 - 6936 093	tuinvogelonderzoek@vwggooi.nl
5. Zwaluwenonderzoek	Dick Jonkers/Gert Bieshaar	035 - 5260 456	dickjonkers@telfort.nl
6. Zwaluwkring Huizen	Mieke Pieren-Olijhoek	06 - 4410 1890	zwaluwen@vwggooi.nl
7. Zwaluwkring Ankeveen	Arda van der Lee	035 - 6562 309	alder306@planet.nl
8. Zwaluwkring Hilversumse Meent	Pieter Schut/André van Soest	035 - 6936 811	pieter.schut@planet.nl
9. Vogelringstation	Harry de Rooij	035 - 6289 470	harryderooij@planet.nl
10. Nestkasten	Ronald Beskers	035 - 5387 341	nestkastonderzoek@vwggooi.nl
11. Steenuilen	Frank van de Weijer	035 - 5311 207	fh.vd.weijer@hccnet.nl
12. Kerkuilen	Harry de Rooij/Gerard Mijnhout	035 - 6289 470	harryderooij@planet.nl
13. Roofvogels	Harry de Rooij	035 - 6289 470	harryderooij@planet.nl
14. Ijsvogels	Jelle Harder	035 - 6937 858	jelleharder@hetnet.nl
15. Broedvogelinventarisaties	Dirk Prop/Piet Spoorenberg	035 - 5253 723	broedvogels@vwggooi.nl

Coördinatieteam Avifauna: Juun de Boer (voorzitter), Jan Mooij en Dirk Prop

Voor ongelukken en/of problemen, die ontstaan tijdens activiteiten van de Vogelwerkgroep aanvaardt de vereniging geen enkele aansprakelijkheid. Deelname geschiedt op vrijwillige basis.

Op de omslag: roestende ransuilen

"De Korhaan", tijdschrift van de

Postbus 1028, 1200 BA Hilversum